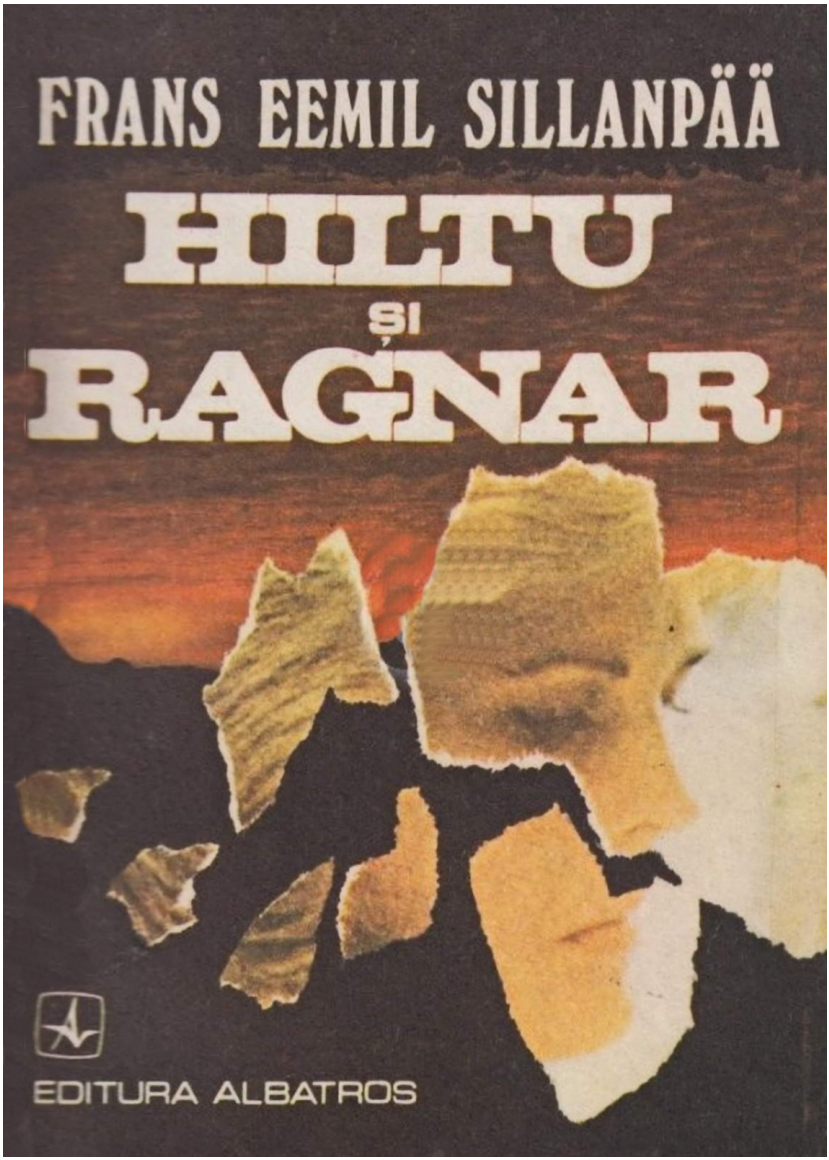

Frans Eemil Sillanpää
HILTU ŞI KAGNAR
COPIII OAMENILOR
roman
EDITURA ALBATROS
BUCUREŞTI o 1982

În româneşte de Gavril Şedrau

F. E. Sillanpää
HILTU A RAGNAR
HELSINGISSA
Kustannusosakeyhtiö Otava 1923

SILLANPÄÄ ŞI AFIRMAREA EUROPEANĂ A PROZEI FINLANDEZE

Viguros implântat în solul patriei sale, care i-a furnizat eroii şi subiectele, scriitorul finlandez Frans Eemil Sillanpää (*1888 – 1964*) *a fost salutat de critica literară de pe întregul continent, de la cea dintâi apariţie, ca o personalitate de prim rang, încât avea să i se confere mai târziu cea mai înaltă recunoaştere destinată artiştilor scrisului – Premiul Nobel. Fiu al unui ţăran sărac, zilier pe moşiile marilor proprietari de pământ, el a urmat şcoala la Tampere, oraş industrial care i-a prilejuit contactul timpuriu cu mişcarea socialistă, ca la Universitatea din Helsinki să studieze biologia şi chimia, deşi era de pe atunci ispitit de istoria literară şi de estetică.* S-*a şi dedicat pe nesimţite carierei literare, activând la început în presă, apoi timp de mai mulţi ani ca lector al unei edituri din capitală. Cum în 1916 s-a căsătorit cu o fată simplă de la ţară, care slujea la un vecin, în multe din povestirile şi romanele sale apare, ca personaj central, figura delicată a firavei slujnice îndrăgostită de fiul stăpânilor.*

Eroii lui Sillanpää suferă, se trăra întâ, sunt sfâşiaţi de chinuri lăuntrice, într-un peisaj ce se colorează în tonuri corespunzătoare cu starea lor sufletească. Ei sunt de obicei oameni de la ţară, argaţi, zilieri, servitori, oameni modeşti şi simpli, trăind într-o armonie deplină cu pământul, cu natura şi cu anotimpurile QXy cu *deprinderile şi superstiţiile multiseculare ale poporului. Conflictele se iscă din impactul lor cu reprezentanţii altor clase sociale, cu alte exigenţe şi deprinderi.*

Bun psiholog, scriitorul urmeireşte cu acuitate

procesele sufleteşti ale personajelor sale, cu care se identifică nu o dată, acordând o atenţie deosebită elementelor subconştientului. E preocupat totodată de moarte, de misterioasa trecere a) ăpturii umane de la fiinţă la nefiinţă, după o existenţă absorbită într-un aer de mitologie nordică. În întreagă se *operă, el devine caligraful setei de comunicare a oamenilor condamnaţi de împrejurările în care trăiesc la singurătate, ceea ce explică abundenţa monologului interior din povestiri şi romane, ca şi dialogul eroilor săi cu natura, care îşi trăieşte viaţa proprie, fiind personificată în pădure, în lac, în trestiile prin care umblă vântul.*

Într-un spaţiu geografic izolat de restul continentului, cu o natură fabuloasă, cu mii de lacuri presărate între stânci roşcate populate de cătunuri şi da ferme singuratice printre pâlcuri de mesteceni sau nămeţii unor ierni fără sfârşit, Sillanpää a descoperit din copilărie dramele de fiecare zi ale omului aruncat de soartă la septentrion: tuberculoza, asprimea climei, lupta crâncenă pentru o bucată de pâine, alcoolismul subminând mereu viaţa omului din zonele ele frig ale globului. Cărţile lui s-au bucurat ele o răspândire largă, fiind socotite mesajul unui bard popular lipsit de prea mare rafinament artistic, dar nu lipsit de o evidentă savoare. Şi nu lipsit, îndeosebi, de sensibilitatea unui poet refulat, care vibrează continuu la toate adierile ce plutesc în văzduhul Finlandei şi care e fascinat de clarul de lună ce i se strecoară până şi printre pleoapele închise, transformându-i nopţile în basme fără cuvinte.

Viaţa omului simplu a fost de la început o sursă nepreţuită pentru scriitorii finlandezi şi scandinavi. împreună cu ea, natura amorfă, pe care omul încearcă s-o modeleze neîntrerupt, spre a ajunge la un echilibru cu elementele şi manifestările ei, preocupă neîncetat condeiul explorator al sufletului abandonat pasiunilor şi chemărilor biologice.

Sillanpää şi-a dăruit toate gândurile frumoase patriei sale, nu înainte însă de a-i dezvălui racilele, umbrele care

sar în ochi, zugrăvite de el în culori prea puţin măgulitoare. În acelaşi timp însă, cărţile lui sunt pline de vedenii dintr-un trai patriarhal, cu scene de viaţă rurală, cu amintiri de amurguri ce alunecă la iuţeală în noapte, cu primăveri grăbite şi foarte triste, cu susurul vântului printre trestii. Eroii lui simt *natura, firea împrejmuitoare, trăind în mirosul proaspăt ce urcă din grădinile de zarzavat, în zvonul vântului ce se iscă necontenit, în luciul lacurilor din fundurile de livadă. Luna alunecă printre coroana teilor şi arţarilor, lumina ei se reflectă în faţa lacurilor ti în ochiurile de g*eam *ale vilelor sau ale căsuţelor sărace.*

Asemenea altor poeţi şi scriitori nordici, Sillanpää are cultul naturii regeneratoare, dragostea pentru peisaj şi pentru modul ele viaţă rustic, dar şi simţul critic al omului care cunoaşte şi înţelege dificultăţile vieţii la ţară, dincolo de „poezia" ei. Deşi crede cu întreaga sa făptură într-o schimbare socială, el nu propune nicăieri soluţii şi nici nu pare să formuleze vreun răspuns la întrebările ce şi le pun eroii săi măcinaţi de lipsurile materiale şi de lipsa de idealuri ale unui trai fără orizont.

Iată şi principalele opere ale lui Sillanpää: Elämä ja aurinki – *„Viaţă însorităprimul său roman apărut în 1916; plin de entuziasm tineresc şi de fior poetic, el a fost conceput într-un stil cursiv, fiind de fapt evocarea primei iubiri tragice a autorului. A urmat, la un an*, Hurskas kurjuus – *„Sărăcie blândăpovestea unui tânăr argat finlandez care ia parte la revoluţia proletară din Rusia. Volumele de povestiri şi nuvele* Rakas isanmaari – *„Dulce patrie" (1919)*, Enkelten suojatit – *„Protejaţi de îngeria (1923)*, Tollinmäki – *„Colina lui Tolli" (1925)*, Michen tue – *„Drumul unui om" (1932)*, Elokuu – *„August" (1941) şi* Erään claman satoa – *„Recolta unei vieţi" (1947) sunt etapele principale ale carierei literare a lui Freins Eemil Sillanpää, care va dobândi în 1939 laurii Premiului Nobel cu romanul său* Silja, *tradus şi-an româneşte.*

Silja *poartă subtitlul de „Ultima mlădiţă a unei străvechi familii" şi este povestea de o cromatică kogată a*

familiei Salmelus. Ultimul ei descendent, fermecătoarea Silja, făptură deosebit de fragilă, e subminată de o boală incurabilă, fiind incapabilă de adaptare la realitate. Dragostea ei pentru Armaş e osândită şi ea la decepţie, iar eroina – la o moarte lentă, în plină tinereţe şi singurătate, într-o atmosferă de tandră melancolie, care se confundă uneori, fie doar şi numai câte-o clipă, cu fericirea. O *fericire profundă şi disperată. În timp ce totul în jur înfloreşte şi fructele se pârguiesc în căldura verii, Silja se stinge pe nesimţite, contrast care iscă o puternică tensiune dramatică, admirabil ilustrată de autor.*

Tradus în limbile de mare circulaţie, romanul acesta a constituit o adevărată revelaţie pentru cititorii de pretutindeni, care au descoperit prin el o nouă dimensiune a literaturii europene, o sensibilitate inedită a omului de pe acest continent.

Dacă Sillanpää a rămas acelaşi de la o carte la alta, el dovedeşte cu fiecare din ele o cunoaştere din ce în ce mai aprofundată a omului nordic şi a reacţiilor sale specifice. Literatura lui, care se înscrie în aria mai vastă a realismului, porneşte de la evoluţia romanului modern din Europa, afirmând cu toate acestea particularităţile care o deosebesc. Una din ele este o anume naivitate, naivitatea povestitorului din popor, care se minunează de om, de codru, de nori şi de furtună, ca şi cum le-ar vedea pentru întâia oară şi ca şi cum ar fi singurul căruia i se îngăduie să le vadă. De asta e şi el incapabil să-şi urzească romanele pe teme de fantezie, sprijinindu-se de fiecare dată pe fapte concrete din realitate, din viaţa de toate zilele.

Opera completă a lui Frans Eemil Sillanpää, care a apărut între anii 1932 – 1948 în douăsprezece volume, cuprinde şi romanul Hiltu ya Ragnar (*1932*). *Roman*? *mai degrabă o lungă povestire, de un farmec inedit, despre fiica unui arendaş din Toivola şi fiul văduvei rectorului Palmerus. Între slujnicuţa fără ştiinţă de carte şi tânăra odraslă de burghez, izolat de viaţă de-o mamă severă lipsită de înţelegere, nu se încheagă nici măcar ceea ce s-*

ar putea numi o idilă, ca totuşi întâlnirea dintre ei doi să ducă la tragedie.

O tragedie măruntă şi fără însemnătate, fireşte, una dintre cele sortite să se mistuie fără urmă în noianul de fapte diverse, însă nu mai puţin emoţionantă. Autorul ştie să urmărească procesul trezirii pornirilor iraţionale în omul tânăr ajuns pe pragul vieţii fără a fi fost introdus treptat în determinările ei fireşti. Vârsta este pentru el un permanent îndemn la descărcare, dar opreliştile educaţiei îi timorează elanurile, încât zadarnic rămâne în casa singuratecă împreună cu mica servitoare, agitată şi ea de aceleaşi neînţelese – porniri ale simţurilor, căci numai împrejurarea şi curajul conferit de alcool vor purta paşii tânărului spre încăperea fetei fără apărare.

Poate că Hiltu, nepregătită să Întâmpine violenţele vieţii, să fi avut un alt destin dacă rămânea în *casa părintească de la Toivola*. Însă *rămânejrea nu era cu putinţă din cauza lipsurilor, a obligaţiei tineretului rural de a-şi câştiga existenţa muncind orice şi oriunde. Inocenţa ei o aruncă în braţele fiului unei burgheze tirane, nici mai bună; dar nici mai rea decât altele din aceeaşi categorie. La vârsta pe care o au Hiltu şi Ragnar nu e nicio scăpare din disperarea simţurilor ce se trezesc. Omul, care măsoară distanţa dintre stele şi cântăreşte greutatea mileniilor, este supus legilor biologice ca oricare vieţuitoare, fiind prins la o anumită vârstă în* „starea *de exaltare fundamentală a simţurilorcum îi spune autorul.*

Lumea în care se consumă povestea celor doi tineri îşi are neîndoios poezia ei, o poezie melancolică şi reţinută, care strecoară în sufletul cititorului un freamăt d, e *frig, ba chiar de ger. Priveliştile au, ca în toate scrierile lui Sillanpää, o forţă elementară, primitivă, sălbatică aproape. Ele favorizează contrastele puternice, fără a îngădui nuxinţe prea fine. De asta apare şi în această carte opoziţia de alb-negru, de bun-rău: Hiltu, nevinovata slujnică, ademenită de Ragnar, fiul de bani gata al unei moşierese fără fantezie. De la început, orice înţelegere – în afara experienţei fiziologice dintre eroi – este exclusă,*

datorită deosebirii de clasă socială, o deosebire cu neputinţă de anulat în concepţia epocii când se petrec întâmplările simple din povestire. Deosebirea aceasta – sugerează scriitorul – nu este doar o formă a convieţuirii sociale, ci aparţine însăşi structurii intime a eroilor.

Sillanpää, zugrav al vieţii în continuă combustie, mărturiseşte şi în această povestire simpatia sa faţă de cei mărunţi şi umili, cu care se solidarizează şi în favoarea cărora pledează întreaga sa literatură.

GEORGE ZBÂRCEA

Afară în câmp era seară, o seară de-nceput de toamnă sau poate de sfârşit de vară. Peste zi plouase; prin ferestrele vagonului călătorii văzuseră fulgerele şi auziseră chiar tunetele, când trenul se oprea în gări. Acum încetase totul; pământul şi cerul răspândeau în amurg o stare de linişte deplină şi pace. După Tampere, trenul însuşi, în care mai rămăseseră doar rari călători de pe linia principală, primi parcă un aer de mai mare familiaritate. La vagonul de clasa a doua te simţeai în largul tău.

Când trenul se opri la Santalahti, domni câteva clipe o tăcere deplină, apoi uşa se deschise şi urcă gâfâind o doamnă bătrână, îmbrăcată după tipic, urmată de o tânără făptură de statură înaltă şi sex masculin, care nu putea fi desigur decât fiul. Continuau în suedeză o discuţie aprinsă, ameninţată cu întreruperea de plecarea iminentă a trenului, fiindcă se vedea că băiatul venise doar să-şi conducă mama. Vocile lor aminteau pe aceea a unui bolnav prea răsfăţat; pe acelaşi ton bătrâna doamnă spuse în treacăt: „E un loc acolo” şi reîncepu litania pe tema unei pricini pe care băiatul, prevenitor, dar în acelaşi timp enervat, se străduia să o micşoreze.

În faţa acestor nou veniţi, care aduseseră prea mult din ei înşişi şi acaparaseră prea mult loc, ceilalţi ocupanţi ai vagonului se simţiră într-un fel solidari. împotriva voinţei lor erau puşi în situaţia de a cântări prea direct pe cineva, situaţie întotdeauna supărătoare, cu atât mai mult cu cât de astă dată era vorba de o femeie în vârstă cu spatele drept şi ţinuta preamândră a capului.

După ce fiul ei cobori şi trenul se urni, doamna se aşeză definitiv pe locul ei cu un oftat adânc. Doi tineri călători cu expresii mucalite, care stăteau faţă în faţă, schimbară un zâmbet, deşi nu se cunoşteau. Le fu greu apoi să-şi recapete fizionomia serioasă impusă de circumstanţă. Unul dintre ei o privi chiar cu o insistenţă voită pe bătrâna doamnă şi amintindu-şi de fiu încercă sentimentul liniştitor şi plăcut de a fi altfel. Nu era uşor, privind o asemenea bătrână, să evoci atributele obişnuite ale imaginii unei mame. Între mamă şi fiu asemănarea e deseori o coincidenţă agreabilă; asemănarea lor însă producea o altă impresie: că nu poate exista şi un tată. Ar fi fost destul să ştergi ridurile bătrânei doamne şi ai fi dat de chipul fiului: aceiaşi pomeţi proeminenţi, aceeaşi linie a nasului, acelaşi unghi al bărbiei. Până şi vocea şi privirea de sus le erau aceleaşi.

Femeia nu era alta decât văduva rectorului, „doamna rector” în casa şi în slujba căreia tocmai intrase Hiltu, fiica lui Juha, ţăran din Toivola; slujbă ce atât de curând, mai înainte ca doamna rector să fi revenit din călătorie, va sfârşi în apeie lacului, sub clar de lună.

Vila se afla în Pyynikki, pe malul povârnit al lacului Pyhäjärvi, Lacul sfânt; stânci şi pini, spre înăuntrul ţărmului şi verdele intens al unor vechi plantaţii, spre lac, îi înfrumuseţau silueta, lăsând să se vadă numai verandele specifice acestui gen de locuinţe şi numeroasele creste ale acoperişului. Rămasă văduvă, mândra şi plângăreaţa doamnă rector locuia aici împreună cu fiul ei Ragnar, care în primăvară terminase primul an a ceea ce era pe atunci Institutul Politehnic, şi al cărui bine îl urmăreau toate lamentările ei.

Cei mai mulţi dintre oameni îşi inventează singuri propria cruce: a doamnei rector era de a nu se putea lipsi de o menajeră. Sau mai exact de a nu fi găsit niciodată una pe gustul ei. Un ideal învechit şi desigur exagerat dacă l-ai analiza în întregime, îi obseda imaginaţia sclerozată. De-a lungul vieţii încercase nenumărate slujnice şi constatase că pe măsură ce ea îmbătrânea, lumea devenea mereu mai

deplorabilă sub acest aspect. Din ultimul conflict ieşise însă într-un mod neaşteptat de promiţător: găsise o tânără fată care, ca niciuna mai înainte, părea să se apropie de acel ideal. Această Hiltu reunea cu adevărat toate calităţile. Era atât de nevinovată şi supusă, atât de muncitoare şi devotată, că doamnei rector i se făcea aproape milă de ea. Mărimea simbriei ţinea numai de bunăvoinţa părintească a doamnei rector, ceea ce încălzea în mod deosebit inima acesteia; nu că s-ar fi gândit să profite în vreun fel: dimpotrivă, îi făcea plăcere să poată fi ea generoasă cu Hiltu. Nu era ceva supărător şi nefiresc în dorinţa tuturor acestor fete de a avea bani, cât mai mulţi bani, banii lor?... Dar mai era ceva: aspectul exterior. Nu se putea ca o servitoare să nu fie şi femeie, cu tot ce urmează – ptiu! – toată această ruşine! Doamna rector văzuse fete care-şi puneau panglici la pălărie şi se împopoţonau, care aveau oglindă. Hiltu nu arăta şi nu va avea desigur astfel de porniri. Părul său blond cânepiu era împletit în cozi; timidă, avea mereu privirea liniştită şi sinceră ca de copil. Era peste putinţă să-ţi închipui că Hiltu ar putea constitui cel mai mic pericol pentru Ragnar care, în această privinţă, răspundea pe deplin ambiţiilor mamei sale. Doamna rector putea de data aceasta să slăbească puţin obositoarea supraveghere. Şi era atât de mulţumită de „Hildu” – cum îi spunea ea cu accent suedez – încât atunci când fratele acesteia, birjar în oraş, o aducea acasă „Hildu” avea dreptul să îl servească cu o cafea în bucătărie.

De asemeni bătrâna doamnă nu încercă vreo bănuială când Ragnar, după ce Hiltu se obişnuise puţin, constată că nimic nu o mai împiedica acum să facă o călătorie până la mătuşa Sofia, călătorie mereu dorită şi amânată cu suspine. Doamna rector fu desigur împotrivă, ceea ce nu o împiedică să se pregătească de drum. Preparativele durară o săptămână. Trăi în gând toate dezastrele şi calamităţile care ar fi putut avea loc în timpul lipsei ei de acasă; între altele puse să se facă o verificare completă a sobelor şi căminelor, schimbă aranjarea mobilei

în camere, blocă uşi. În cele din urmă veni şi clipa când vagonul – fără să o întrebe ci tu şi de puţin, aşa, de capul lui – se urni şi netulburat o duse spre Pori, deşi ea tocmai îşi amintise de o precauţie pe care totuşi omisese să o ia.

Fericitul Ragnar trecea deja creasta colinei întorcându-se spre casă. Amurgul se lăsa tot mai greu şi totul era minunat.

Niciodată mai înainte Ragnar nu încercase ceva asemănător cu ce simţea reîntorcându-se la vilă.

Avea douăzeci de ani; primise tot ce se putea mai bun în privinţa educaţiei; era unicul fiu al unor vechi burghezi ireproşabili. Înalt dar firav, ca descendentul unei prea vechi stirpe: pielea, dinţii, unghiile, vocea, toate îi erau pure, delicate, fără cea mai mică pată. Educaţia lui nu a fost propriu-zis premeditată; căci doar natura poate modela un ansamblu atât de coerent cum era Ragnar Palmerus. Logica instinctivă a părinţilor lui îl orientase numai, din faşă, în acest sens. L-au îngrijit întotdeauna; de iubit, aproape niciodată. Aproape niciodată nu a plâns mai serios; nimeni din pricina lui nu a plâns vreodată. Diversă natura, diferiţi copiii ei. Ragnar era unul dintre aceştia, un exemplar-rar, cu totul ieşit din comun. În viaţa lui gândise prea puţin. La drept vorbind, el nu gândea nici în situaţia deosebită în care se afla acum pentru prima oară.

Coborând colina spre vilă, surâdea şi tr. esărea, dar într-un anume fel, pradă deopotrivă unei spaime plăcute şi unei încântări.

Ragnar nu avusese prin preajmă-i alte femei tinere decât numeroasele servitoare ale familiei, pe care întotdeauna le putuse frecventa nestânjenit. Cum era unicul ei copil, doamna rector i-o permitea fără reproşuri, ştiind că fetele, urmărite îndeaproape, nu puteau avea vreo influenţă asupra evoluţiei băiatului. Lui Ragnar îi plăcea să-şi amintească de cele care-l îngrijiseră în copilărie. Existaseră una sau două Manta şi o oarecare Miina, în tovărăşia cărora petrecuse cele mai plăcute clipe ale sale. Când Manta avea o clipă liberă se aşeza la masa din oficiu şi, cu capul între mâini, privea un tablou în care un hornar

glumea cu slujnica perceptorului. În acest timp Ragnar, călare pe spinarea Mantei, fornăia cât putea şi lăsa frâu liber imaginaţiei: zburda pe un cal uriaş dispreţuind orice pericol. Sălta şi îşi strângea calul – până când Manta, plictisită, îl dădea jos…

În copilărie Ragnar era conştient că este fără discuţie superior servitoarelor. Vara, când urca pe stâncile Pyynikki-ului, cea care îl supraveghea îl urma ca o umbră; nici vorbă să-l ţină de mână – îi era cel mult îngăduit să-l ducă în braţe până la mama sa. Şi dacă se întâmpla să se rănească, vina era a ei.

În fragedă copilărie, îi plăcuseră totuşi mult servitoarele; dar veniră apoi anii în care le dispreţuise profund. îi plăcea să vorbească urât despre ele, iar fetele la rândul lor se purtau cu el de sus. Apoi, puţin câte puţin, ele i se adresară cu „Domnule Ragnar”, îi spuneau „tânărul domn” şi treptat se stabili un nou sistem de relaţii. Ele începură să îl trateze cu admiraţie, chiar şi cu respect; iar el să le evite. Fusese perioada în care mama lui îl socoti un adolescent admirabil şi exemplar – căci schimbările survenite de ambele părţi nu scăpaseră ochiului matern, iar rezultatul pedagogiei sale o umplea de o satisfacţie deosebit de plăcută. Aceasta cu atât mai mult cu cât dezvoltarea sexuală a fiului său, deşi o frământase, era un subiect ce nu trebuia adus în discuţie şi nici măcar gândit. Cum însă nevoia e deseori lege, i s-a întâmplat să trebuiască să accepte şi fete cu o astfel de înfăţişare că ar fi preferat, datorită lui Ragnar, să nu le angajeze; dar a putut constata cu bucurie că temerile ei erau toate fără temei. Ragnar nu înceta să crească în forţă şi frumuseţe şi era evident la fel de curat la suflet şi la trup.

Adevărul era totuşi oarecum diferit. Desigur evita servitoarele şi nu părea să le acorde interes, dar aceasta doar în aparenţă. Realitatea era că în pofida staturii sale înalte se simţea acum în stare de completă inferioritate. Mai ales faţă de una dintre ele, o fată robustă şi proaspătă, foarte sigură de propriile-i farmece. Când aceasta îl fixa cu privirea ei provocatoare, el fremăta. Fata observa, se

întorcea din prag şi râdea. Zgândărit în amorul propriu, se aşeza la pândă îndărătul ferestrei odăii sale şi o urmărea cum urcă scara de piatră ce ducea în curtea de sus; seara se culca pe podeaua camerei pentru a o auzi, în bucătăria aflată chiar dedesubt, cum se vâra în pat.

În singurătatea de la vilă fata sperase că peste vară va petrece binişor în tovărăşia tânărului domn şi în aşteptare rămăsese acasă, seară de seară, spre marea mirare chiar şi a doamnei rector. Dar cum nătăfleţul nu părea dispus să se decidă, sfârşi prin a obosi. Începu să facă din ce în ce mai des escapade în oraş, se alese mai întâi cu mustrări; apoi, după o noapte în care cam întrecuse măsura cu un pompier în bucătărie, Lempi fu alungată. În timp ce fata îşi făcea bagajele, fredonând cu voce tare jos în bucătărie, Ragnar simţi amărăciunea cea mai adâncă pe care o cunoscuse vreodată. Amărăciune care nu întârzie să se transforme în aşteptarea plină de nerăbdare a fetei următoare.

Aceasta fu Hiltu, fiica lui Juha, arendaş din Toivola. Ea sosi aşa cum era normal, îmbrăcată caraghios în haine ţărăneşti, încălţată cu nişte ghete noi a căror piele unsuroasă nu se înmuiase încă şi ale căror şireturi erau tot de piele. Pentru vârsta ei era de talie mijlocie, dar atât de slabă, că trupul îi părea lipsit cu totul de forme. Părul pieptănat strâns, din pricina căruia şi capul îi părea ofilit, întărea această impresie. Întreaga-i feminitate se refugiase în arcul buzei superioare, în blândeţea lini tită a ochilor ei mari albaştri, şi poate puţin în voce.

La sosirea lui Hiltu, Ragnar afişă toată ziua un aer morocănos şi manifestă cea mai deplină indiferenţă. Doamna rector îi ţinea lui Hiltu o adevărată lecţie despre conţinutul dulapului de vase din coridor, când Ragnar trecu pe acolo fredonând cu un aer de superioară detaşare. Dar odată uşa închisă, nu ar fi fost în stare să spună ce anume fredonase. I se părea că Lempi, servitoarea gonită, îşi bătea joc de el arătându-i cu degetul palida creatură. Aşteptase din tot sufletul înlocuitoarea, pe care o vedea mai mult sau mai puţin asemănătoare cu Lempi – şi iat-o

pe cea care sosise. Înflăcărarea imaginaţiei sale se stinse dintr-odată; se simţi neplăcut descumpănit. Avusese timp să vadă gura şi privirea tinerei fete şi nu putea desigur să o ignore cu desăvârşire. Nu se mai simţea însă nici intimidat de propria-i inferioritate, cum fusese cazul cu Lempi şi cu celelalte care o precedaseră. Ragnar ajunsese la punctul în care nu mai putea fi indiferent oricare ar fi fost înfăţişarea noii venite. Ar fi preferat totuşi să-i semene lui Lempi. Cea care îi luase locul nu înceta să-l indispună.

Ragnar ieşi în grădină şi se aşeză undeva la întâmplare. Era deja toamnă, după-amiaza era rece şi limpede şi un miros cunoscut urca din grădina de zarzavaturi. Vila avea şi ea un aer rece şi greoi. După câteva clipe Ragnar observă că Hiltu, cu găleata în mână, se îndrepta spre fântână. Ajunsă aici, se opri, neştiind ce să facă, cercetă şi înconjură prudent ghizdul îmbrăcat în scânduri din care ieşea o pompă de fontă. Soarele îi lumina părul blond şi faţa de copil, în care se citea o dezorientare vecină cu disperarea. Îndrăzni să atingă pompa, dar fără să înţeleagă prin ce manevră se putea obţine apa. Ragnar observă şi fu cuprins de o dorinţă sinceră de a-i veni în ajutor, sentiment pentru el cu totul neobişnuit. Se arătă şi îi spuse, cât putu de prietenos, cu vocea-i subţire – instinctiv adresându-i-se la plural:

— Nu ştiţi să vă folosiţi de o pompă?

Tânăra fată era gata să plângă. Era speriată de vocea nefirească a tânărului bărbat, de propria-i ignoranţă, de tot ce i se întâmpla – şi nu răspunse nimic. Ragnar îi luă găleata din mână, o agăţă de ciocul pompei şi începu să tragă apă. Atunci umbra doamnei rector apăru sus, în verandă:

— Ce faci acolo? îi strigă în suedeză.

— Ajut fata, nu ştie să manevreze o pompă.

Hiltu nu auzi decât cuvântul „flikan” – „fată”.

— Şi înţelese că se vorbea de ea. Apucă în grabă găleata pe care Ragnar tocmai o umpluse şi acesta avu timp să observe încheietura delicată şi mâna mare prelungă. Dar tânăra fată urca deja cărarea. Ragnar, cu un

aer dezinvolt, o urmă. Avea puţin foc în obraji şi se afla într-o stare de spirit cu totul neobişnuită. Vechile-i vise îşi cereau din nou cu viclenie dreptul la viaţă; prima impresie se împrăştie. Era ceva nemaiîncercat, nou – i se părea că însăşi căldura soarelui i se strecurase sub haine, iar ochii descopereau deodată verdele bogat al toamnei. Presentimente minunate umpleau inima acestui adolescent crescut în singurătate. Fu cuprins de o dorinţă cum nu mai cunoscuse pentru cineva. O simţea în braţele sale: ar fi vrut să vadă cât era de uşoară, să o salte în braţe, să o strângă… Nu mai era vorba de o inferioritate!

În seara aceea chiar, Ragnar, întors în camera sa, începu să pândească ce se întâmpla la catul de jos; în bucătărie. Mama sa continua neobosită cu instrucţiunile, şi când ea plecă, se înstăpâni o linişte desăvârşită. Ragnar se lungi pe podea, dar nu auzi nimic; deveni în schimb deplin conştient de ridicolul poziţiei sale. Un declic i se produse în minte şi uită să mai asculte. Făcea asta de mai demult. dar *asta* era oare ceva normal? Ce ar fi spus colegii lui – cei care îl tratau cu atâta consideraţie – dacă l-ar fi văzut făcând *asta*? Chiar Lempi ar fi râs desigur… Dar Lempi plecase, şi, cu Hiltu, nu era nimic de ascultat, nici cel mai mic zgomot. „E o prostie *asta*”, gândi (şi în acel moment *gândi* cu adevărat!). Se ridică dintr-o mişcare, se duse să se culce şi, după un timp de panică, sfârşi prin a adormi visând-o pe Lempi. Aşa fu pentru Ragnar ziua sosirii lui Hiltu.

Dar a doua zi dimineaţă acelaşi tânăr bărbat cu trăsături fine se plimba prin întreaga vilă. Somnul făcuse ordine în mintea lui; un interes nou, mai clar, îl atrăgea spre Hiltu. Încă din ajun aceasta părea să se fi adaptat foarte bine la noul mediu. Ragnar o văzu pompând apă de parcă asta ar fi făcut toată viaţa, iar doamna rector nu trebui să-i mai repete vreo lecţie. Micile-i farmece apărură într-o lumină mai puţin defavorabilă; Ragnar îi fixă cu îndrăzneală albastrul ochilor, fără ca ea să îi răspundă cu privirea. În cursul zilei îşi făcu din ce în ce mai des de lucru în preajma fetei, şi când seara doamna rector plecă

în oraş, vechea pasiune se reaprinse în el, arătându-şi dintr-odată nouia sa natură: fantasmele timide şi extravagante ale unui adolescent fură înlocuite, de i încă inconştient, de dorinţa unui bărbat. Mai înainte îi era aproape teamă să rămână singur cu o fată în casă; acum, lipsla mamei îi producea chiar o mare plăcere.

Cădea seara, Lacul Sfânt se odihnea calm şi întunecat, iar undeva deasupra muntelui Hatjanpää se înălţa încet secera lunii, în primul ei pătrar. Ragnar contempla toate aceste minunăţii de la fereastra salonului ce dădea în verandă. Întrerupse fredonatul fără măcar să remarce; se bucura de absenţa mamei lui, de pacea care se furişa în inima-i tânără, alungind tristeţea. Blândeţea serii îi îmblânzea pulsaţia sângelui şi a dorinţei, iar lumina vie a lunii reînsufleţea impresii uitate din prima-i copilărie. Şi când un zgomot înăbuşit de vase ajunse până la el dinspre bucătărie, sufletul său era numai căldură. Toate erau minunate, totul era numai blândeţe în seara aceea – seară care, aidoma celor care au precedat-o, sporea numărul mereu mai mare al serilor vieţii sale.

Da, toate erau minunate în seara aceea, când se făcu auzit clic-clac-ul copitelor unui cal. Doamna rector se întorcea cu trăsura din oraş. Şi o auzi strigând în direcţia bucătăriei cu o voce voioasă:

— Hildu? ceaiul e gata? E aici fratele tău, serveşte-i şi lui unul.

Apoi intră în salon. Văzându-l pe Ragnar spuse surprinsă:

— Dar e de-a binelea noapte. De ce nu ai luat o lampă?

Nu putea înţelege ca fiul ei să stea în întuneric – aşa ceva era pentru ea la fel de imposibil şi inimaginabil ca şi neglijenţa, şi atât de îndepărtat de firea ei că nu găsi măcar cu cale să îl dojenească.

— Tocmai mergeam să o aprind, spuse el.

Savurară apoi împreună ceaiul de seară, Hiltu urmând întocmai instrucţiunile primite. Părea mai vioaie şi doamna rector ţinu să-i spună lui Ragnar că fratele ei bea

şi el chiar atunci un ceai în bucătărie şi că se gândea că Hiltu va deveni o fată de treabă şi spuse „o fată” şi nu „o creatură”, ca de obicei când era vorba de servitoare. Toate se desfăşurară cum trebuie „îi întreaga seară fu doar o armonie.

Când Ragnar urcă în camera lui, departe de a se aşeza să asculte, se dezbrăcă şi se vârî în pat. Impresiile zilei exacerbau, fără ca el să-i dea seama, tânăra-i virilitate. Vara care trecuse adusese desigur cu ea zile şi seri bogate în trăiri, dar toate păreau acum rămase undeva în urmă. Şi puţin lipsi ca, în căutare de cuvinte, să nu-şi spună rugăciunea din copilărie şi se imagină petrecându-şi noaptea singur cu Hiltu în vilă. Înainte de a adormi un spirit fericit înclină spre hotărârile cele mai bune: Ragnar îşi promise să-şi convingă mama să plece într-o călătorie. Adormi cu acest gând.

Astfel pornirea de dragoste a lui Ragnar primi o orientare fermă, iar dorinţa sa îşi găsi un obiect, în timpul acestor zile el fu cu mama sa un fiu deosebit de bun şi atent. Desigur, i s-a prescris un întreg cod de îndatoriri de la care orice abatere ar fi fost la fel de deplasată ca şi faptul de a nu te spăla pe dinţi. El i se conformă însă, cu o sinceritate nu mai puţin surprinzătoare pentru instinctul doamnei rector decât visarea sub clar de lună.

Hiltu era în centrul a toate, dar Ragnar se ştiu stăpâni în această privinţă uluitor de bine. Când se ivea ocazia, privea desigur cu îndrăzneală în ochii miraţi ai tinerei fete, în care credea să ghicească semnul unui început de simpatie. Pentru altceva ora nu sosise încă.

Pregătirile de plecare ale doamnei rector se încheiară într-o seară tot cu lună plină, ca şi aceea al cărei răsărit îl contemplase Ragnar de la fereastra salonului. Urma să înceapă prima din cele trei nopţi cu clar de lună în care Hiltu şi Ragnar fură singuri singurei în vila din Pyynikki. Într-un timp care a fost cum a fost, sunt de-atunci vreo cincisprezece ani…

Şi astfel, în seara aceea, mai strălucitoare ca niciodată luna plină, strecurându-se printre coroanele

teilor şi arţarilor, îşi varsă lumina pe faţadele vilelor care dădeau spre Lacul Sfânt. De jos de tot, de lângă mal, dinspre stâlpii debarcaderelor şi scările cabinelor de baie, se aude un clipocit uşor. Pyynikki, cu uzinele şi hotelurile sale impunătoare, cu vilele şi grădinile sale splendide, simte în răcoarea clarului de lună că a venit toamna. S-au dus plăcerile verii şi nu e chip să le întorci înapoi. Cei care s-au bucurat de ele dorm sau veghează acolo în oraş în casele aliniate pe străzi; versantul toamnei are însă şi el bucuriile lui robuste, când omul încă treaz istoveşte cele din urmă forţe ale soarelui. Unii dintre cei care s-au dăruit acestor bucurii dorm fără îndoială sub pământ, în cimitirul din câmpia Kaleva: pieptul plăpând al unei tinere muncitoare – care la petrecerile din vară, de pe pajiştea Pyynikki-ului cânta încă cu o voce clară în corul bărbaţilor şi femeilor – şi-a dat deja ultima suflare, în vreme ce tovarăşii ei, în clipa aceasta poate, hoinăresc prin parc sub arţarii crepusculari.

Numeroase vile din Pyynikki sunt de pe acum pustii. Totuşi în zilele frumoase, câte cineva se mai poate plimba pe alei, reamintindu-şi plăcerile estivale ale mezinilor familiei, mici iubiri nevinovate, care poate continuă încă pe aleile sau în cercurile de prieteni din oraş, în timp ce aceiaşi tineri, maturizându-se, vor fi în curând gata pentru îndatoriri de neocolit şi fericiţi de viaţa lor. Doamna rector şi fiul ei, neavând un apartament în oraş, locuiesc în vilă şi vara şi iarna. Chiar acum ajunge până la lac licărul unei lămpi singuratice. Văzând-o, trecătorul care îi cunoaşte poate să îşi imagineze. În drum spre casă, cum doamna rector, această femeie cumsecade, trăieşte acolo fără grija zilei de mâine, bucurându-se de succesele fiului ei, petrecându-şi zilele bătrâneţii ca o binemeritată răsplată pentru viaţa exemplară consacrată în întregime îngrijirii soţului şi căminului. Doamna rector este una dintre femeile cele mai respectate din oraş. Şi trecătorul care contemplă licărul lămpii, î; i imaginează, fără a lua seama, şi pentru el, la bătrâneţe, zile asigurate la fel, se gândeşte la drumul ireproşabil urmat de propria-i familie, la activităţile sale în

consiliul municipal, sau, dacă e o trecătoare, în cercul de croitorie. Şi tot înaintând spre căldura propriului cămin, îşi continuă meditaţia, minunându-se de felul în care familia înnobilează toate cele, până la problemele omeneşti cele mai delicate, pe care le orientează din copilărie în direcţii sănătoase şi curate.

Acestea erau gândurile pe care le putea inspira licărul lămpii din vila defunctului rector – vila în care totuşi, în chiar această clipă, nu se aflau decât Hiltu, servitoarea, şi „tânărul domn” Ragnar. Resorturile vieţii erau însă acolo mai încordate decât ar fi putut presimţi un trecător. De ce dintr-odată lumina s-a stins înspre lac? E încă prea devreme pentru a merge la culcare.

Motivul este că Ragnar – care întorcându-se de la gară tremura aproape de bucurie şi surescitare, dar care în acelaşi timp nu ştia ce să facă – aprinsese mai întâi lampa din salon. Asta doar pentru a face ceva, apoi se aşează ascultând. Se ridică însă imediat, trecu în coridor, înaintă spre uşa bucătăriei. Ceva răsună acolo: se dădu înapoi cu grabă şi se prefăcu că are ceva de lucru la masă. Hiltu nu-l auzi însă şi în bucătărie continuară zgomotele obişnuite. Ragnar ştia că Hiltu va veni curând să-i servească cina pe chiar această masă. Stinse lampa fără să se gândească la nimic şi rămase în întuneric. Luna, mai palidă, se înălţase mai sus: strălucirea ei avea o splendoare care îl îmbăta, datorită faptului că trenul care o ducea pe mama lui plecase de-acum cu siguranţă. Lumina lunii era singura care, în seara aceasta, va mai intra în vilă. Venea din voinţă proprie peste crestele arborilor. Ragnar încercă un sentiment nou şi necunoscut de prietenie pentru acest meteor etern. îi părea că luna trage cu ochiul, seducătoare şi păcătoasă, ca pentru a-i aminti de o înţelegere secretă, făcută încă în copilărie, deşi o asemenea intimitate nu-i mai fusese acordată niciodată, în această clipă, imaginea pe care mama lui Ragnar credea să o fi modelat în sufletul fiului ei îşi avea toate trăsăturile alterate. Aspectele cele mai primitive ale jumătăţii animalice a fiinţei umane se agitau în reprezentări nu mai puţin primitive în conştiinţa

acestui mare pui de om.

Prin cugetul lui Ragnar trecu gândul de a urca la etaj şi a aştepta acolo ca Hiltu să-l poftească la cină. Se strecură fără zgomot pe coridor pentru a urca pe scară, dar exact în acel moment Hiltu ieşi cu tava şi în întuneric nu îi remarcă prezenţa decât când umărul ei atinse braţul băiatului. Creierul lui Ragnar funcţiona ca acela al unui om beat. Era foarte important, îşi spunea, să o conducă pe Hiltu de braţ prin salonul întunecat până ia masă. Acest gând, el îl înveşmântă cu vorbe ridicole, a căror lipsă de sens o remarca şi el perfect. Hiltu spuse simplu:

— Luaţi lampa, voi vedea mai bine să pun masa.

— Şi dacă nu o fac?

— Luaţi-o totuşi.

Vremea era foarte liniştită. Clarul de lună ardea printre tei.

— Eşti prietena mea, Hiltu? Sunt atât de singur aici.

Ragnar simţi că nu ar fi putut spune aceasta dacă ar fi vorbit în suedeză.

— Nici dumneavoastră nu sunteţi prietenul meu.

— Ba da, Hiltu.

— Nu; mă speriaţi dinadins. Mi-e destul de frică şi aşa aici. Luaţi lampa.

— Nu-mi faceţi rău, Domnule, nu mai am pe nimeni…

Fraza rămase neterminată. Vocea i se sparse în începutul unui hohot violent de plâns. Fata nu mai ştia cum să se desprindă. Totuşi nu se temea încă de Ragnar.

Clarul de lună începu să prindă din clipă în clipă tot mai mult curaj. El vorbea aceluiaşi instinct viril ca şi pielea plăcut mirositoare a tinerei fete şi minunatul sentiment de singurătate care emana din încăperile vilei. Cei doi copii, deopotrivă în lipsa lor de experienţă, căzuseră sub puterile imponderabile ale naturii.

În sufletul juvenil şi lipsit de sensibilitate al lui Ragnar o întreagă serie de sentimente, care în zilele din urmă rămăseseră adormite, prindea din nou viaţă: dragoste, milă, responsabilitate personală, se deştepta în el o umanitate profundă şi esenţială. Până atunci viaţa lui

fusese ferită cu grijă de situaţii care le-ar fi trezit, şi astfel aceste sentimente dormiseră. Dar viaţa, care deodată se trezeşte, este întotdeauna ezitantă, chiar dacă cei care se trezesc ar fi îngeri. Şi Ragnar, fiul rectoresei, ce ar fi putut spune dacă ar fi trebuit să răspundă îngerilor?

Orice suflet este în străfundurile sale cinstit. Şi în străfundurile lui orice suflet înţelege valoarea umanităţii simple şi pure. Drumul ascendent al umanului este întotdeauna evenimentul suprem care se poate produce în cercul existenţei. Germinaţia şi creşterea umanului sunt în ele-înşile – şi ele înşile în întregime o serie enormă de evenimente, a căror îngrijire şi contemplare sunt preţioase în cel mai înalt grad. În straturile superficiale ale materiei degradarea este posibilă; umanitatea cea mai profundă şi mai esenţială îşi urmează însă calea fără a se degrada vreodată. Şi e îmbucurător peste măsură dacă materia, ajunsă la nivelul unei anumite calităţi omeneşti, poate, chiar şi în parte, să se menţină la el. Dacă nimic nu se întâmplă, această umanitate rămâne în adâncurile cele mai profunde şi doarme. Dar când un eveniment mare se produce deodată – ea se trezeşte neliniştită. În întâlnirea de dragoste, două nuclee umane pătrund în interiorul unui acelaşi cerc, şi ceea ce este uman tremură atunci rând pe rând în speranţă şi disperare. Din aventura aceasta va ieşi oare învingător şi întărit?

Undeva, departe de adâncul inalterabil, se afla înfrigurat capul lui Ragnar, cu creierul şi organele sale de simţ. Avea conştiinţa semnificaţiei evenimentului şi, din instinct, de puţinătatea forţelor sale. Auzea, ca venind dintr-o gură străină, cuvintele pe care hohotele de plâns ale lui Hiltu le aduceau pe buzele lui:

— Nu-ţi fie teamă… Te iubesc… bineînţeles că o să iau lampa… dar tu, mă iubeşti?

Dar tânăra fată, plângând cu lacrimi fierbinţi, încerca să scape spre bucătărie. Ragnar o urmă fără să o slăbească. Luna lumina deja coridorul. În prag Ragnar încercă, fără să reuşească, să o sărute. Delicat, o lăsă apoi să meargă în bucătărie, iar el se reîntoarse în salon.

3*

Pentru prima oară au curs din pricina lui lacrimile unei femei – ale unei fete fecioare. Evenimentul mângâia egoismul lui de copil ca o pală de aer cald şi melancolic, ca o binefacere pe care mama sa nu o tolera (această mamă pe care instinctul său o descoperi străină şi bătrână, de cum îi trecu prin gând ideea că ar putea apărea brusc în această atmosferă). Toate acestea făceau una cu splendoarea clarului de lună, cu această singurătate nemaiîncercată în care exista totuşi mai multă viaţă decât în oricare din situaţiile de mai înainte.

Căci Ragnar avea în această clipă un sentiment foarte viu şi neobişnuit de singurătate. Tânăra fată pe nume Hiltu care acum era aici aproape de el, fără grai, cu privirea încărcată de dorinţe, scăldată de clarul de lună, nu era decât o fantasmă şi nicidecum aceea care fugise în bucătărie şi al cărui plâns s-a liniştit poate acum.

Hiltu plângea în hohote pe patul din bucătărie; asemeni unei călătoare care, ca să se odihnească, se aşază pe marginea drumului. Ajunsese aici, în acest ceas al serii, pe calea ce-o avea de străbătut, în trecerea ei pe pământ, în care Toivola, cu coliba mizerabilă şi iubită, pierdută în fundul pădurii, fusese prima etapă. Crescuse fără ca cineva să bănuie că fetiţa aceasta infinit neînsemnată era sortită să plângă într-o zi într-un alt decor: în bucătăria unei vile pe coasta Pyynikki-ului aproape de Tampere. Cu toată tinereţea ei, drumul fusese lung şi marcat de multe încercări.

Lipsurile de tot felul care odinioară, în inima codrului, îi însemnaseră firea – o, cum îi încălzeau acum inima! Acolo, în penumbra pădurii supsese la sânul mamei. Din instinct, aceasta, chiar dacă o clipă înainte se mai certa, alăptând-o tăcea. Gândurile-i au un gust dulce-amar. Gândeşte… o descărcare de la sine a sufletului, aidoma laptelui ce curge din sâni: un copil atât de fraged (căruia nu i se spune încă ţânc sau fetiţă, ci pur şi simplu „copil”) ţine încă în întregime de domeniul femeilor. Un sugar nici nu e socotit o fiinţă omenească. El mai trebuie botezat şi

după aceea femeia însăşi trebuie binecuvântată, fiindcă şi-a încheiat lehuzia. Problemele acestea bărbatul – care doar câţiva paşi mai încolo pleacă lingându-şi lingura după masa săracă – nu le ştie şi nici nu vrea să ştie de ele. Mama e puţin îngreţoşată de această blândeţe care o încearcă, dar nu i se poate împotrivi, cum nu se poate împotrivi laptelui care îi umflă sânii. Când se gândeşte la copil, că ar putea muri, înălţimea şi puritatea gândului îi sunt de nesuportat aproape. Singure grijile concrete ale acestui tulbure moment s-ar cădea să îi reţină atenţia; dar cât acesta se prelungeşte, mii de alte gânduri, târând-o spre trecut, împingând-o spre viitor, i se învălmăşesc în minte.

Fiindcă poate i-e dat sugarului să trăiască. De data aceasta e o fată: ştie de câte amaruri o să aibă parte pe lume. Mama, cu silă, revede crâmpeie din propria-i viaţă. Bărbatul care, chiar adineauri se plângea bombănind că pâinea se termină prea repede şi amenința că „o să pună el capăt ronţăitului pe ascuns”, habar nu are şi nici nu îi trece prin minte că aşa ceva ar trebui să îl intereseze. Ştie, cel mult, că e „la al doilea”. Dar de faptul că ăştia doi sunt ai lui – spre deosebire de cel de colo, despre care nu ar putea spune la fel – ea nu e sigură că el îşi aminteşte măcar. O fată… Abia înţărcată, se va îndrepta spre aceeaşi silă.

Astfel fusese odată alăptată, în seri de toamnă, la lumina slabă a unui opaiţ cu ulei. Clipa îi apărea înspăimântătoare în pădurea pustie şi adâncă, născând acest mister continuu, cel mai mare dintre toate, viaţa, milioanele de celule calde palpitânde. Dar viaţa acolo nu era „făcută doar din amurguri de toamnă: au fost şi seri de vară în care pentru nişte căni de lut sparte fără voie, copila de patru ani, în picioare, lipită de peretele casei aştepta nemişcată să i se zvânte lacrimile… Şi acolo, privind în calmul serii de vară liziera joasă a pădurii, hohotele-i de plâns, într-adevăr, se linişteau: şi uita întâmplarea, cum uita şi cina neterminată. Micuţa visătoare din pădure se întorcea în casa întunecată şi mergea să se culce. Rară,

puţin tremurată, respiraţia ei trăda venirea somnului.

Din toate acestea se adunau o viaţă şi o copilărie pline şi întregi. Membrele subţiri i se mai împliniră, părul îi crescu destul de lung pentru a fi împletit într-o codiţă subţire, impresii noi îi sporeau zi de zi înţelegerea lucrurilor. Hiltu din Toivola venise pe lume; mulţi îi cunoşteau de-acum numele. Şi era deja în stare, lavremea cositului, să facă una din zilele de lucru datorate proprietarului terenului arendat. Şi tot aşa, într-o toamnă, se pomeni în grupul celor care mergeau la şcoala parohială. Ce a fost conceput şi zămislit nu va înceta să crească câtă vreme nimic nu se opune. Şi oricât de fără sens ar fi această concepţie şi naştere, embrionul îşi urmează nu mai puţin implacabil drumul, care duce în cele din urmă spre moarte. Este cu neputinţă de altfel să dai îndărăt. Este imposibil chiar şi în condiţiile mizerabile de existenţă din aceşti codri pustii să abaţi în vreun fel din curgerea lor înceată şi oarbă marile legi ale naturii. Şi e bine să-ţi faci sprijin din experienţa celor mai buni, fără ca fiecare în parte, ca Jussi tatăl de pildă, să aibă nevoie să caute să înţeleagă prin propriile-i forţe.

Dar oricum ar fi la şcoală, copiii din grupul de colo, îmbrăcaţi în hainele frumoase, trebuie să o urmeze: munca, tot ei sunt cei care vor trebui să o facă – şi aşa mai departe. Toată această corvoadă fără sfârşit, din care nu iese nimic niciodată. Un asemenea copil poate presimţi, instinctiv, inconştient, întreaga oroare şi stupiditate a acestui destin. Sângele din venele sale pare să intuiască totuşi că trebuie să existe în om şi ceva care l-ar putea smulge, în trecerea lui pe pământ, de sub puterea destinului şi că acest ceva e dezvăluit de creşterea de la sine a membrelor sau a inteligenţei sale, aşa cum floarea fără rod seamănă florii adevărate, Când sângele îi e pătruns de asemenea intuiţii, fiinţa, îngrozită, încearcă să-şi desfăşoare activitatea ca şi cum o râvnă zeloasă ar putea schimba ceva, ca şi cum cea mai perfectă corolă ar putea face fecundă o floare sterilă. Un alt presentiment îi spune: „Trăieşti doar ca să morii”. – „Nu se moare, nu se moare –

să încercăm să fim devotaţi şi curaţi – nu se moare”. Aşa răspund bătăile inimii.

Când Hiltu începu să se poată face folositoare, întrecu cea mai mpre parte din copiii de vârsta ei. Mama sa, certăreaţă, aproape că suferea că nu o poate pedepsi cu adevărat; Hiltu avea în această privinţă ceva de sugar. În fiecare zi părea să aibă un ţel pe care ochii ei palizi îl fixau de dis-de-dimineaţă. Făcea, fără cineva care să i-o spună, tot ce ştia că intră în atribuţiile ei, punându-şi uneori în încurcătură mama, căreia neglijenţa părea să-i placă într-un fel. Când Hiltu curăţa prea bine un vas, deşi acest lucru nu era în acea clipă neapărat trebuincios, maică-sa îşi pierdea răbdarea şi bombănea: o oală atât de curată era un afront la mizeria lor fără leac.

Aceasta o speria pe Hiltu şi o copleşea, ca şi cum ar fi fost dezvăluită înaintea tuturor durerea ei cea mai adâncă; ca şi cum un străin i-ar fi distrus echilibrul ascuns, ca şi cum înecându-se cineva i-ar fi smuls scândura de care se agăţase.

Astfel de întâmplări se petreceau din când în când, accentuând în firea ei înclinarea spre singurătate, care altminteri o apăra împotriva atacurilor celorlalţi. Şcoala – departe de casă, învălmăşeala tuturor acestor fiinţe străine – fu, desigur, unul dintre aceste evenimente. Erau acolo fete robuste, gălăgioase, pentru care nimeni şi nimic nu era necunoscut în sat şi care găseau întotdeauna ceva de care să facă haz. Pe drum, ţinându-se cu mâna de beregată, imitau pe bătrânul paraclisier care trebuia să trezească pe cei ce adormeau în biserică; colindau dughenele adunând mici daruri; azvârleau în catedră cu copertele cărţilor de rugăciuni. O gloabă vorbăreaţă, mare şi osoasă, o apucă într-o zi pe Hiltu de mâini şi o învârti cu atâta putere că bocancii ei unsuroşi descriseră în aer cercuri nebune. Lui Hiltu aproape îi dădură lacrimile *; i scena făcu să se simtă prost o bună parte dintre fetele turbulente: de Hiltu li se părea că nu trebuia să te atingi… După care s-au întors în clasă şi lecţiile reîncepură. Aici, oricum, era mai bine, putea măcar să fie singură, deşi sub

teroarea cuvintelor severe ale preotului. Acesta dădea o viaţă înspăimântătoare cuvintelor pe care Hiltu le citise silabisind în Catehism f; i în Cartea sfântă. îi părea că-l vede cu adevărat pe Dumnezeu undeva în cer, îl simţea uneori în timpul lecţiilor cu o claritate ameţitoare; era îngrozită la gândul că se afla întotdeauna sub privirea Lui şi îi era cu neputinţă să creadă că Dumnezeu – acest Dumnezeu în faţa căruia se prosterna copleşită – putea ierta păcatele, colcăind pretutindeni, ale oamenilor. Ce bine ar fi fost să nu fi existat decât Iisus şi deloc Dumnezeu...

Tăcuta Hiltu, care în timpul recreaţiilor se ţinea de o parte lângă peretele bisericii, duse tot timpul cât frecventa şcoala parohială o violentă luptă interioară, care se înteţi şi mai tare la apropierea primei împărtăşanii. Pe de o parte: biserica şi cuvântul autoritar al pastorului, drept şi adevărat pentru că venea de la Dumnezeu, pe de altă parte viaţa, propria-i viaţă şi aceea a tuturor celorlalţi pe care îi cunoştea. Se întreba cum se putea trăi aşa din moment ce exista Dumnezeu, biserica şi pastorul şi se ştia prea bine ce înseamnă fiecare dintre ei. Pastorul, explicând şi analizând rând pe rând toate păcatele oamenilor, afirmând că fiecare dintre noi – şi Hiltu asemeni celorlalţi – este vinovat de toate păcatele: crimă, furt, viciu... şi mai spunând că celui care crede toate păcatele îi vor fi iertate... Hiltu nu se îndoia desigur de nimic din tot ce spunea pastorul. Dar cum putea un asemenea Dumnezeu, domnind sus în ceruri, să ierte totul? Şi ce fără număr erau păcatele săvârşite de oameni pe pământ! Râdeau, se îmbătau, sărutau fetele, înjurau şi se certau – chiar colegele ei de şcoală, abia ieşite din biserică, puteau servi de pildă. I se părea că Dumnezeu nu putea avea nimic de-a face cu toate acestea. Fenomene naturale, „marile întrebări” asupra condiţiei omeneşti nu au nevoie, pentru a răsări, de alt teren decât sufletul omenesc.

Despre lumea din suflet Hiltu nu ştia mare lucru, apropiindu-se de Altar. Orga, cu muzica-i gravă, îi mângâia hainele de împrumut, prea largi pentru ea; auzea

rumoarea mulţimii de credincioşi adunată în spatele ei… În sfârşit îngenunche înaintea altarului. În faţa ei nu mai rămase decât un spaţiu gol liniştitior, în care nu se mai putea strecura nimeni; nu mai vedea decât semicercul format de feţele grave ale celorlalte fete. A fost singura dată când Hiltu se simţi aproape de colegele sale: niciuna dintre ele nu o mai iscodea cu privirea şi nu-i mai batjocorea suferinţa… Pastorul coborî din altar pentru a împărţi anafura; mai întâi Iita, apoi Lempi… se apropia… se apropia. Deschise gura. Nu mai văzu pe celelalte fete primind vinul; vedea doar potirul apropiindu-se de ea.

Şi din nou, pe când în sunet de orgă părăsea corul, hainele-i prea largi alunecară parcă spre podea. Plăpânda Hiltu păşea ca în vis. Dacă avea conştiinţa a ceva, era doar că în această clipă nu se afla în legătură directă cu Dumnezeu – ca şi cum Dumnezeu ar fi fost cu totul absent, departe de ea, pe cât era sărbătoarea aceasta solemnă de o lecţie de catehism. Se simţea legată în acel moment doar de orgă, de credincioşi, de preoţi şi de celelalte fete împărtăşite. Când întorcându-se la locul ei îşi sprijini ca şi celelalte fete fruntea de scândura care, fixată de speteaza băncii din faţă, servea de pupitru, Hiltu nu se rugă, ci se odihni, şi profitând de prilej îşi şterse pe ascuns cu batista faţa înfierbântată. Era prinsă în bulboanele unui fluviu puternic; de data aceasta nu o înghiţise, ci o târa numai irezistibil. Viaţa unui om nu e decât: împlinirea propriului său destin.

În această duminică de primăvară, după ceremonie, ea refăcu împreună cu mama ei drumul lung ce leagă biserica de coliba din Toivola. Pe la jumătate, îşi scoaseră bocancii şi merseră mai departe desculţe. Natura le însoţea cu muzica-i tăcută. După, iră ultimul cătun de câmpie şi intrară în pădure, unde înaintau fără greutate sub un cer îmblânzit de apropierea serii. Deşi mama şi fiica erau foarte diferite şi ca străine una faţă de cealaltă, în timp ce străbăteau ultima verstă sufletul şi spiritul lor se scăldau împreună în idulcea încântare a naturii unanime. Pe chipul uneia ca şi al celeilalte se întipărise o expresie

deosebită, care putea fi puşă şi pe seama oboselii de peste zi. Era vorba totuşi de o sfârşeală venită mai de departe; natura, în starea de suflet care le încerca, le dezvăluia fără ştirea lor temeiurile ei ascunse. Mai evoluate, mai instruite ele ar fi putut spune că le încercase dorinţa de a muri, de a adormi pentru totdeauna în pacea serii.

Cu încălţările în mână, obosite, înfometate, ajunseră acasă. Hiltu resimţi un vestigiu din spaimele din şcoală: fapta de a pune în gură atât de curând heringi şi cartofi o tulbura. O făcu totuşi – un sentiment de înfrângere interioară i se cuibărise deja cu siguranţă în cutele secrete ale conştiinţei. Somnul le cuprinse. Şi cu toate că sărmanul Ville – băietanul căruia, într-una dintre ierni, fratele mai mare Kalle îi rupsese cu lovituri de bâtă şira spinării – nu şi-a întrerupt întreaga noapte durerosul piuit, mama şi fiica nu s-au trezit nici măcar o dată din somnul lor adânc. În noaptea aceea a trebuit să se scoale Jussi, tatăl, ca să-i dea apă. Mormăi ceva încercând să-l liniştească, aranjă pătura pe cei mici şi se întoarse să doarmă. În interiorul şi împrejurul locuinţei, celulele vii, nenumărate, continuau să pulseze în noapte – în imensul codru pustiu din care primăvara se retrăgea încet în faţa verii.

Vara îşi urmă cursul şi Hiltu îşi îndeplini sarcinile, deşi starea ei de spirit era puţin diferită de aceea dinainte de prima împărtăşanie, pe versantul copilăriei. Starea nenorocitului Ville se agrava cu repeziciune şi lui Hiltu i se părea că într-un anume fel acest nevinovat suferea pentru ea, ca şi cum boala lui Ville i-ar fi îngăduit să scape, oarecum pe ascuns, de un pericol. Ca şi ceilalţi, nu îi dorea cu bună ştiinţă moartea, dar toţi se lăsară cuprinşi în tot mai mare măsură de o aşteptare inactivă. Tatăl, neglijându-şi îndatoririle zilnice, se învârtea fără nicio treabă sau şedea ore întregi, şi într-un sfârşit, când vara era în toi, plecă aşa fără vreo noimă undeva dincolo de Tampere… Eliberarea sosi tocmai atunci: într-o seară, în timp ce-n iarba grasă din curte greierii cântau pe întrecute, Ville adormi pentru totdeauna. Hiltu nu putu rămâne înăuntru: contempla liziera albăstrie a pădurii,

împovărată de cerul palid, arzător. Ceva asemănător cu un hohot de plâns o îneca. Undeva, departe, tatăl său, cu craniul pleşuv, umbla fără ţintă. Kalle plecase de demult, iar acasă Ville tocmai murise. *A fi*, ce voia să însemne?

Tatăl se întoarse pe când mama aranja un fel de linţoliu alb, improvizat din nişte boarfe vechi, în jurul trupului lui Ville. În seara aceea au încercat senzaţia mult timp dorită a unei eliberări; dar aceasta fu de scurtă durată. Continuau parcă să aştepte ceva, şi deseori era mai neliniştitor ca înainte. Astfel că moartea săracului Ville nu a cântărit destul de greu pentru a putea schimba ceva din existenţa lor.

Cât tatăl lipsea, mama oftând adânc se aşeza din ce în ce mai des pe pat şi de acolo, cu voce slabă, îi spunea lui Hiltu ce avea de făcut. Fără îndoială nu era pentru prima oară că sta în pat, dar înainte nu dădea porunci, ci bodogănea dacă Hiltu nu înţelegea ceva de la sine. Acum, în cuvintele sale era chiar o notă de tandreţe. Perioadă straniu prevestitoare! – şi iată din nou soarele coborând pe cer la apropierea toamnei.

Uneori, un bătrân corpolent apărea în casa din Toivola şi începea să îndruge:

— Ce-i cu ea, e un pic bolnavă, Riina?

— Nu relele ne lipsesc, suspină mama.

— Hiltu a ta va deveni în curând nevastă, a şi fost deja împărtăşită.

— Cine ştie!

— He, sunt sigur că flăcăii nu vor întârzia să dea târcoale noului teren de vânătoare.

Bătrânul flecar îşi continua trăncăneala fără rost, chiar dacă nimeni nu-i răspundea. Semăna cu un animal neobişnuit şi rău. Când într-un sfârşit pleca, lăsa în urma lui ca un gol şi atmosfera normală a casei distrusă. Nici nu se ştia bine cine era bătrânul. Iar viaţa se poticnea parcă mai mult, în ceva neînţeles.

Sâmbătă e zi de saună. Ultima oară Riina *io* pregăti gâfâind şi gemând. Ieşind din această saună ea căzu la pat pentru totdeauna. Bolnavă ca bolnavă, dar având măcar

alinarea de a sta în propriul ei pat. După un timp un miros de putreziciune începu să se răspândească... Acesta era drumul pe care îl străbătuse Hiltu până în această toamnă frumoasă, aceasta era înfăţişarea pe care suferinţele şi moartea mamei sale i-o făuriseră. Viaţa din pădure o obişnuise într-atât cu toate, încât călătoria pe care trebui să o facă nu o impresionă aproape deloc. Ochii i se umeziră puţin a plâns, căci viaţa pe care o lăsa în urmă, cu toate lacrimile din prima copilărie şi cu toate suferinţele care au urmat, formase totuşi un tot unitar şi cald.

Amurgurile de iarnă şi de vară din copilărie, prima împărtăşanie, soarta şi moartea lui Ville şi-a mamei, toate acestea, în clipa plecării, constituiau preţioasa ei comoară de amintiri. Fără să-i uite pe cei doi micuţi pe care îi lăsa la Toivola, Lempi şi Marţi, cu mâinile lor slabe; şi pe tatăl său, Juha, care în acest moment, cel mai dramatic al destinului său, trăia încă.

În faţă nu avea nimic, absolut nimic. Destinul mulţimilor şi acela al indivizilor sunt foarte asemănătoare. Aşa cum în perioade de război, de foamete şi de ciumă, popoare întregi se pun în mişcare spre un punct oarecare al orizontului, tot aşa această firavă tânără fată părăsea acum singurătatea pădurilor ei. Şi aşa cum membrii unei mulţimi ajungând într-un oraş magnific nu admiră splendoarea cupolelor şi statuilor, ci se răspândesc care încotro, duşi de instinct, având în străfundul ochilor propria flacără, tot aşa tânăra fată nu văzu mare lucru din vapoarele, trenurile, coşurile uzinelor pe lângă care trecu. Căci toate acestea nu aveau pentru ea aproape niciun sens.

Ajunse într-o casă cu multe camere, în care totul era de o curăţenie copleşitoare (şi unde se făcea totuşi curăţenie în continuare!). Ajunsese aici; era aici – unde ar mai fi putut merge? Aici trebuia, ea, Hiltu, să îndeplinească atribuţiile unei menajere. Menajeră! în mintea ei cuvântul era înconjurat de atâta autoritate, putere şi siguranţă că nici măcar în vise nu şi-ar fi putut dori ceva asemănător. Totul era ieşit din comun: nu hrănea

vacile, nu făcea de mâncare pentru bărbaţii care se întorceau de la lucru, nu mătura podeaua odăii. Mirosul acelei odăi nu avea ce căuta aici. Nici urmă de cizme noroioase şi saboţi, de pereţi pătaţi cu scuipat şi tutun de mestecat. Nu existau decât camere de o curăţenie severă, în care aerul era acelaşi ca afară; şi chiar atunci când era cald, lipsa mirosurilor te îngheţa. Aici nimeni nu făcea ceva de înţeles; nimeni nu venea şi nu pleca la lucru. Se mânca doar, se dormea, se pierdea vremea cu treburi cu totul fără rost. Nu se odihneau măcar după masă, deşi ar fi putut.

Acestea erau realităţile care determinau aici conţinutul: – sau mai degrabă vidul – vieţii lui Hiltu. Bineînţeles că nu se gândea la aceasta, dar ele existau totuşi. De fapt nu se gândea la nimic; îşi făcea treaba, din care cea mai mare parte era pentru ea de neînţeles. Aici nu putea nici măcar să-şi amintească viaţa bogată pe care o dusese şi care rămăsese departe în urmă. Chipurile alor ei, morţi sau vii, nu puteau veni aici nici măcar în întunericul nopţii, când sub pătura patului din bucătărie ochii ei se făceau grei. Casa şi stăpâna formau o singură entitate a cărei autoritate mereu trează nu slăbea nici sub pleoape, în aşa fel că nimic din exterior nu putea pătrunde. Şi legat de aceasta Hiltu simţea profund că era acea „flikan” despre care doamna rector vorbise într-o zi tânărului domn. Nu îşi imagina nimic pentru viitor; nu îşi amintea nimic din trecut. Nu era tristă, veselă nu fusese niciodată; nu îi era nici măcar teamă. Nu trăia, *fiinţă* – ca pe fundul unei mări nesfârşite şi odinioară nebănuite, de unde nu e în firea lucrurilor să revii la suprafaţă.

În realitate destinul firavei Hiltu din Toivola era hotărât încă din primele nopţi petrecute în bucătăria vilei. Aştepta numai încheierea formală, deşi ea însăşi nu ştia încă despre aceasta nimic.

După ce se obişnui cât de cât, Hiltu luă desigur parte mereu mai activă la viaţa vilei. Era influenţa zilelor calde încă şi însorite, atât de puternică întotdeauna asupra unui copil al naturii. Când soarele strălucea, chiar vila primea

un fel de viaţă, ca şi cum un organism viu s-ar fi trezit în ea. Curăţenia luminoasă a camerelor, aleile ordonate şi plantaţiile se potriveau atât de bine acestor două fiinţe, doamna rector şi „tânărul domn”, încât prezenţa lor părea, în cele mai frumoase clipe, firească. Hiltu, care era departe de a fi lipsită de instincte, revenea şi ea la viaţă. Privirea ei timidă întâlnea uneori pe aceea a tânărului care cu siguranţă nu îi era ostil. Uneori, când se plimba prin parc cu capul descoperit, mersul lui legănat o făcea să surâdă. Când se afla lângă el, expresia lui era diferită de aceea a doamnei rector. Şi când aceasta se duse în oraş, Hiltu se simţi mai relaxată, chiar dacă pedeapsa pentru această relaxare nu întârzie să vină; când, la căderea nopţii, doamna rector se întoarse, primele ei cuvinte fură să o certe pentru o neglijenţă. Dar nu se opri să explice în ce consta aceasta, se ducea, venea, dădea dispoziţii, preocupată mereu. Tot ce făcea, tot ce spunea era în legătură cu întoarcerea sa din oraş şi n-a mai fost destindere şi tihnă în seara aceea – şi nici în cele care i-au urmat. Era aceeaşi forţă autoritară care i se vârâse lui Hiltu sub pleoape, supraveghindu-i visele, împiedicând-o să se gândească la altceva decât la vilă – vila prezentă şi dincolo de ziduri şi chiar de tavan. Căci deasupra era camera „tânărului domn”. Dar cine era acesta? Fiul doamnei rector… Sus se făcea încă auzit un zgomot uşor. Cum ar fi dacă doamna rector ar lipsi o noapte întreagă? Tânărul domn ar îndrăzni să mai doarmă sus? – iar ea Hiltu, aici în bucătărie? în cazul acesta ar fi fost mai bine să doarmă mai aproape unul de celălalt – desigur nu în aceeaşi încăpere…

Doamna rector nu îi vorbi lui Hiltu în mod direct de plecarea ei. Era doar tot timpul ocupată, gemea, îl chema mereu pe tânărul domn în ajutor. Concluziile acestui du-te-vino erau întotdeauna aceleaşi: „Hildu” va face aceasta, „Hildu” va face cealaltă. Din aceste directive Hiltu nu auzea sau nu înţelegea cea mai mare parte, dar toată această harababură care însoţea pregătirile de plecare avea şi o parte bună: doamna rector nu se mai gândea să o

mai mustre pe tânăra fată pentru nevoile imediate.

Văzând-o îmbrăcată în negru Hiltu ghici că stăpâna ei pleca într-o călătorie. Afară cerul avea o strălucire stranie şi nesigură, care părea să se potrivească acestei îmbrăcăminţi de doliu. Doamna rector spuse chiar că auzise tunând şi că probabil se pregăteşte de furtună – trebuia întotdeauna să fie şi ceva împotrivă. Totuşi seara, când în cele din urmă plecă, cerul se făcu mai senin şi timpul se stabiliză. Tânărul domn o însoţea. Asta ce o mai fi? Hiltu rămânea singură? Şi pentru cât timp? în orice caz, odată ajuns la poartă, el nu se întoarse.

Schimbarea pe care această plecare o aducea în viaţa ei îi puse în mişcare mintea, care de mult nu mai lucrase atât. Neauzindu-l pe tânărul domn, ea îşi luă îndrăzneala să părăsească bucătăria şi urcă spre poartă bucurându-se de prospeţimea serii. Văzu vila şi întreaga proprietate aşa cum erau fără doamna rector. Şi îndrăzni chiar să privească insulele din Lacul Sfânt, cuprinse de amurg şi de partea cealaltă a apei, malul celălalt, spre Pirkkala. Suprafaţa lacului sclipea peste şi printre coroanele arborilor din parc, ca şi cum această masă enormă de apă – cu vederea căreia Hiltu nu era obişnuită – ar fi încercat ameninţătoare să se infiltreze, să submineze totul... Din vilă ştia toate camerele; ştia cămara de lemne şi fântâna, sauna şi debarcaderul la capătul căruia clipocea apa adâncă, duşmănoasă. Chiar şi în absenţa doamnei rector, din toate emana aici o forţă copleşitoare. Aici trebuia să trăieşti aşa cum se trăia. Era ca şi cum în această clipă forţele ei ar fi încercat şi ele să atingă măsura cerută aici... Avea acum dreptul de a se împărtăşi... Serile din urmă luna fusese strălucitoare şi clară.

Amurgul alunecă deodată spre seară – seară căreia îi va urma o noapte adevărată, pe care va trebui să o petreacă aici. Dar ea tot nu-l auzea pe tânăr întorcându-se. Îşi închipuia că a fost părăsită aici, singură. Pradă acestui gând coborî, cu aceleaşi mişcări ca odinioară, colina sa natală – aleea şerpuitoare care ducea la uşa bucătăriei, şi intră. Instinctiv începu să lucreze, străduindu-se să

execute ordinele doamnei rector – până în clipa în care se făcură auziţi paşii tânărului. S-a întors, deci, în cele din urmă; nu va rămâne singură. El îşi băgă capul prin uşa bucătăriei, ca şi cum şi el, „tânărul domn”, voise să-şi arate bucuria pe care i-o făcea plecarea mamei sale. Păru să meargă în salon... Luna se ridica. De data aceasta pregătirea cinei îi păru lui Hiltu o sarcină plină de sens, aproape un joc. Când tava fu pregătită, ea porni să o ducă în salon, însufleţită – însufleţită de a simţi că serviciul ei, cel puţin în seara aceasta, era de folos tânărului domn.

Simţind dintr-odată că ceva îi atingea cu blândeţe umărul şi înţelegând ce putea fi, Hiltu nu găsi nimic de spus. Nervii ei tremurau ca şi cum ei s-ar fi aşteptat în mod inconştient la aceasta. Important îi părea acum că erau amândoi în vilă şi că această situaţie era urmarea unor presimţiri fericite avute în timpul pregătirilor de plecare ale doamnei rector. Clipa cea mai fericită era aceasta, în care mergea de la uşa bucătăriei la masa din salon. Era o vibraţie calmă, firească şi mereu mai puternică de fericire, a cărei posibilitate natura o însămânţase în inima copiilor oamenilor pentru a o face să crească apoi împreună cu ei. Când ea încerca să prindă fiinţă, ceva se slăbea, ca pentru a permite naşterea a ceva nou. Dar noul, la copiii oamenilor, chiar adulţi, nu suporta întotdeauna naşterea.

Hiltu începu să plângă; când însă într-un târziu se culcă în patul din bucătărie, nu mai ştia pricina lacrimilor. Nenumărate cuvinte auzite de – ea altă dată, nenumărate impresii din copilărie în legătură mai mult sau mai puţin cu incidentul care se produsese, reapăreau şi se încrucişau în capul ei, ţesând fundalul inevitabil al sentimentului care apărea la lumină. Culoarea deveni cu repeziciune atât de intensă că ameninţă să acopere totul. Toată noaptea frumosul şi urâtul se înfruntară în sufletul ei încrezător. Totuşi se simţea bine, chiar după ce plânsese.

Luna străluci întreaga noapte. Servitoarea se culcase în bucătărie, tânărul domn la etaj, în camera lui. Stătură în pat până dimineaţa, dar somnul şi al unuia şi al celuilalt fu uşor şi agitat; clarul continuu de lună, ca un vis involuntar

şi neobişnuit, le bântui fără încetarea spiritul, strecurându-li-se printre pleoapele închise. Şi de fiecare dată o lungă somnolenţă ştergea visul precedent. Când din timp în timp ochii li se deschideau, luna îmbrăca o strălucire nouă. Imaginile dindărătul pleoapelor li se amestecau cu umbrele – până la ora când farmecul zorilor împrăştie şi umbrele şi noaptea.

Nenumărate imagini şi gânduri vizitaseră somnul lui Hiltu şi al lui Ragnar de-a lungul acestei nopţi; ziua care se ivea nu deschidea totuşi o perspectivă nouă. Cu excepţia acestor două evenimente extraordinare: mai întâi faptul că seara trecută se petrecuse ce se petrecuse; apoi faptul că doamna rector era şi rămânea absentă – teribil de absentă.

Hiltu apucase câteva fărâme de somn la începutul şi prin mijlocul nopţii; când observă pala de lumină a zorilor, neliniştea zilei ce venea începu să o copleşească; se sculă foarte devreme şi se îmbrăcă, deşi nimic nu ar fi obligat-o la o asemenea oră. Şi în această clipă neobişnuită a acestei dimineţi de toamnă ea simţi că noaptea care se sfârşea o încurcase în mrejele acestei vieţi, ale acestei atmosfere, altfel decât o făcuse tulburarea din toate aceste ultime zile. Era ca şi cum o rafală prelungă şi puternică ar fi azvârlit-o departe de tot ce fusese până atunci. Da, Ragnar… Hiltu îi spunea chiar pe nume. „El este cel care mi-a atins corpul ba aşa, ba aşa, prelung, cu pasiune”. Urma lăsată de această atingere în sufletul lui Hiltu era în acelaşi timp plăcută şi neplăcută – neplăcută poate tocmai pentru că plăcerea pe care i-o dădea acest sentiment necunoscut de eliberare era prea puternică pentru sufletul şi trupul ei firave, pentru că întreaga stare era întunecată de frânturile unei priceperi mai rele decât ignoranţa, o pricepere născută din noroiul grosolăniei omeneşti, pe care toate fetele asemenea ei, fără ca cineva să o fi vrut, o primesc încă din leagăn, prin ochi, prin urechi, prin contactul cu oameni beţi şi femei ofilite.

Totuşi dimineaţa fu într-un fel mai sigură decât seara. Tânăra fată, bineînţeles, se temea încă, dar spaima ei se amesteca cu o nostalgie. Era ceva» u, o răbufnire care o

făcea să înainteze. La etaj dormea tânărul stăpân al vilei, o fiinţă cu voce ciudată, un străin pe care nu ar fi vrut să-l întâlnească în această clipă, dar sufletul renăscut al acestei Hiltu, care tocmai se trezea, se încordase eroic pentru a nu scăpa din ochi pe cel care seara trecută, chiar dacă din stângăcie, ajunsese atât de aproape de ea.

În noaptea aceea nu dormi nici Ragnar. Un chin lăuntric îl cuprinsese şi pe el, deşi mult diferit de cele pe care le încercase odinioară în singurătatea camerei sale. Lacrimile lui Hiltu vorbeau conştiinţei sale de copil un limbaj dublu. Se bucura de ele căci le provocase prin mângâierile sale, ele erau, după atâtea visări dureroase, primul său trofeu de adolescent. Dar acest prim pas între visare şi atingerea fizică dăduse celei dintâi o orientare nouă, mai nesigură. Instinctele sale cereau deja altceva decât o tânără fată. Jos, în bucătărie, nu mai era servitoarea, era ceva ca marea aventură. Ragnar era interesat de Hiltu, dar această Hiltu nu era aceeaşi cu tânăra servitoare puţin neîndemânatecă.

Toată noaptea, de câte ori între două momente de somn se trezea cât de puţin, era iritat de o stranie contradicţie: lucrurile mergeau în acelaşi timp foarte bine – şi prea bine, i se părea. Aparenta imobilitate a acestei nopţi cu clar de lună părea să nu aibă linişte până când ea nu va fi deplasat ceva undeva, fără ca tânărul bine crescut care era să fi putut face altceva mai bun decât să privească, descumpănit, din acest pat familiar care mai mult ca oricine avea aerul să ştie multe despre el.

După o noapte de insomnie, apariţia zorilor produce asupra unui „tânăr domn” un cu totul alt efect decât asupra unei femei de serviciu. Ziua care apare îl face să treacă de la gândurile înflăcărate ele peste noapte la echilibrul liniştit al lipsei de orice gând. Ultima idee care îi trece prin minte este că mama sa lipseşte de acasă şi că îi rămân astfel ore multe să poată dormi pe săturate, înainte ca o zi de viaţă, nouă şi bogată, să înceapă.

Pentru Ragnar începu într-adevăr o nouă zi în care nu mai era cel care fusese, o zi al cărui conţinut fu, tocmai

de aceea, cu totul neaşteptat. Abia trezit, lumea dimprejur îl asaltă şi nu numai lucrurile vizibile, ci tot ce putea într-un fel sau într-altul percepe, păru că se grăbea, a fi cerceteze, să îl examineze şi i se făcu puţin frică. Trăi mai întâi o clipă nesigură sentimentul ştiut de linişte şi pace, lucrurile familiare din cameră înconjurându-l aşa cum maică-sa le orânduise. Dar apoi evenimentele din seara precedentă şi de mai înainte i se îmbulziră în minte… întreaga dimineaţă. Jos se afla o tânără fată. Pe nume Hiltu. Un lujer de femeie foarte tânăr şi firav; o femeie… îşi rememoră toate impresiile pe care simţurile sale le adunaseră în clipa scurtă din seara trecută. Era ca o căldură dulce-amară şi gravă – şi retrăi toate acestea încă o dată acum, în lumina dimineţii.

Când ştii că într-o clipă vei încerca un sentiment intens dar foarte plăcut, e şi mai plăcut să te apropii încetul cu încetul, să aştepţi acel acord despre care instinctul îţi spune că va veni. „Seara asta, când luna plină va străluci din nou…” O asemenea stare sufletească e aidoma altor beţii: cere de la simţuri bucuria clipei de faţă, uitarea trecutului şi viitorului.

Pentru Ragnar deveni clar că o va şterge în oraş cât de repede îngăduie bunul simţ, şi că va reveni – în vreun fel – numai la căderea nopţii. Ştia că micul dejun îl aştepta jos pe masa din salon; că tânăra fată îi pusese cu siguranţă tacâmurile, că apoi va ieşi – fără să o privească.

Ragnar găsea ciudat să meargă aşa fără nicio treabă în oraş. La drept vorbind nici nu cunoştea acest oraş mai bine decât pe oricare altul. Ştia desigur să se orienteze: fusese încă din copilărie în vizită la numeroase familii; mai recent, de când locuiau în vilă, trecuse frecvent pe la magazine. Dar, ca realitate în sine, oraşul îi era străin. îi părea că ţine oarecum de clasa aceea numeroasă şi oarecum inferioară: plebea – care mişuna în el şi nici nu ar fi putut face altfel, din clipa din care exista. Asupra a ceea ce era această realitate Ragnar nu meditase; niciodată nu făcuse altceva decât să îl traverseze mergând undeva, cu statura sa înaltă şi trăsăturile fine, salutând respectuos

persoanele în vârstă pe care le cunoştea, roşind uşor când acestea se opreau să-i vorbească. Pe acei dintre colegii săi cu care, conform convenienţelor, se jucase sau s-ar fi putut juca, îi saluta cu un surâs puţin complice; cât despre cei ale căror familii nu le cunoştea, acestora li se cuvenea un semn rece din cap sau, mai bine, ridicatul caschetei. Nu fusese învăţat să se comporte astfel; nu era nici afectare; pur şi simplu aşa faci când treci prin oraş.

Acum, în starea în care se afla, vedea deopotrivă şi oraşul, ÎI vedea, în timp ce cobora colina spre vechiul cimitir, ieşindu-i cu adevărat în întâmpinare. Îşi desfăşura acoperişurile, parcurile şi băncile, ca pentru a-l întreba; „Unde vrei să mergi, acum că te simţi atât de bine – mai bine chiar decât poţi să-ţi imaginezi tu însuţi?… Nu se află în vilă o fată tânără? Nu e plecată mama ta? Pe o vreme atât de însorită va rămâne desigur până după duminică. Iat-o pe mătuşa Iulia, soţia consilierului comercial, întorcându-se din oraş. Nu te-a văzut. Iată-l şi pe studentul de colo, al cărui nume nu-l ştii, dar pe care l-ai văzut, într-o noapte, la Helsinki, abordând o femeie splendidă cu sprâncene negre. Aici soarele va străluci până la căderea serii. Şi iată-l, aşezat lângă terasa cafenelei, pe Murtomäki”.

Murtomäki era un student finlandez, coleg cu Ragnar. În afară de aceasta ar fi fost greu să descoperi la cei doi vreo trăsătură exterioară care să nu le fie opusă. Murtomäki era originar de undeva din adâncul provinciei; acesteia îi datora calmul imperturbabil, bunul simţ şi mai ales excelentul său echilibru. Această comoară, era clar, o moştenise clin născare. Nu avea ambiţii deosebite, dar evenimentele primăverii vieţii lui se înscriau întotdeauna fără dificultate în profilul naturii sale tinereşti. La bal, tânăra şi dezgheţata domnişoară din Helsinki şoptea la urechea însoţitoarei sale, stâlcindu-i numele cu accentul ei suedez, că ar fi fericită să-i devină pereche la dans. Fericită era şi bătrâna lui mamă din îndepărtata provincie când fiul ei venea pe acasă. Fericit şi profesorul când, la examinare, tânărul răspundea întrebărilor cu eleganţă şi o

notă discretă de umor.

Nimeni nu poate rezista forţelor naturii: nici Ragnar Palmerus lui Murtomäki. Doar cu el se străduia să nu fie nici distant nici complicat. Nevoia lui de prietenie, oricât de mică ar fi fost, cerea să fie şi ea satisfăcută.

Totuşi, dacă de exemplu ar fi fost trimis de mama sa să cumpere vată de pus între ferestrele duble, nu s-ar fi îndepărtat din drum pentru a se întâlni cu Murtomäki; nu şi-a vizitat vreodată colegii fără un motiv serios. Dar de data aceasta Murtomäki părea să fie exact ce îi trebuia. În neobişnuita lui escapadă în oraş, întâmplarea aranjă bine lucrurile. Doamna Lofström, „Tanti Ella" cum îi mai spunea încă fără să vrea, cobora Terasa cu mersul ei greoi şi demn; de departe îl văzu cu claritate pe Ragnar oprindu-se şi apoi aşezându-se lângă Murtomäki. Dar îşi continuă drumul, părând a-i ignora salutul. Impresionat în mod neplăcut, Ragnar fu mai prietenos faţă de tovarăşul său, decât ele obicei. Acesta, la rândul său, fusese întotdeauna de părere că Palmerus e „un tip interesant", dar care „crescuse în condiţii cam aiurea". Murtomäki încercă o satisfacţie plăcută să întâlnească pe cineva cunoscut. Nu avea nimic de făcut, nu aştepta pe nimeni.

Le era uşor să sporovăiască despre studiile comune, şi Ragnar găsi chiar firesc să se afle acolo. Amândoi urmau să devină ingineri, după care se vor căsători. Auzise pe cineva tachinându-l pe Murtomäki în legătură cu o tânără săracă, o ţărăncuţă. Fără îndoială o mângâiase… o îmbrăţişase… Cât de plăcut era să vorbeşti de un curs sau altul – de începutul apropiat al şcolii! Ce simple erau toate acestea… „Celor din vilă le sunt însă de neînţeles – se gândi. Noi suntem bărbaţi, Murtomäki şi cu mine…"

Apoi tinerii se ridicară şi porniră împreună. Unde să meargă? „De ce nu la Engström"? Acolo, îndărătul draperiilor grele ale uşilor, bătrânele separeuri cu feţe de masă groase îşi aşteptau clienţii. La ora aceasta matinală nu era nimeni. Trecură pe lângă casă, cotiră la dreapta, apoi urcară câteva trepte pentru a ajunge, spre capătul sălii, într-o mică despărţitură confortabilă, în care se aflau

pe un perete o oglindă mare, iar pe celălalt o gravură în lemn reprezentând Demonul lui Lermontov, înconjurat de chipuri splendide de femei slave. Totul era calm şi ca adormit; auziră pe covorul moale venind grăbită tânăra chelneriţă; din două sărituri uşoare, care făcură să-i joace sânii sub bluza albă, urcă cele câteva trepte şi se opri lângă ei.

5*

Ragnar fusese o dată la Kämpi[1], împreună cu mama sa şi cu un unchi, asesorul Palmerus; iar altă dată la Kappeli, într-o primăvară, cu mama lui şi mama mătuşilor la care locuia la Helsinki. Surprinsese o afirmaţie a mamei sale: „Pe un băiat e bine să-l scoţi din când în când în lume”. Dar în ce constă acest bine nu înţelesese atunci; ambele dăţi totul îi păruse teribil de artificial. Chelnerul era ca un spirit rău, cu care, o dată intrat în restaurant, trebuia vrând-nevrând să ai de-a face. Chelneriţă aceasta însă, în acest loc comod, doar cu ei doi, era cu totul altceva! Când Murtomäki se adresă fetei în suedeză, Ragnar se simţi dintr-odată bine: limba aceasta lui îi era mai la îndemână.

Se simţi şi mai bine când chelneriţa aduse punciul comandat de însoţitorul său. O femeie – care pe deasupra e şi frumoasă şi cu un păr bogat – destupând o sticlă de punci, aici, aproape, pentru el şi Murtomäki… Nişte elevi din clasa a opta făcuseră acelaşi lucru, dar îi dăduseră afară.

„Tu nu prea ieşi” – spuse Murtomäki după ce băură o înghiţitură. Nici el de altfel nu prea ieşea, dar din când în când, când apărea vreo ocazie, nu-i displăcea. „Cum e aceasta, acum, când vacanţa-i pe terminate, iar vara cu tot cortegiul ei a trecut şi începutul cursurilor se apropie. Ai rămas toată vara în vila voastră? Atât de aproape cum eşti de cel mai frumos loc de vilegiatură din Manchesterul nostru[2] – mă gândesc la Rosendal! într-o zi, pe la începutul verii m-am distrat acolo de minune. La încheierea

1 Kämpi şi Kappeli, restaurante celebre din Helsinki, (n.t.)

2 Aluzia la Tempere, considerat „Manchesterul" finlandez (n.t.)

întrecerilor sportive. Plecasem într-acolo de la Altolahti, cu o barcă cu pânze în care erau şi câteva fete… Deoarece peste noapte vântul s-a oprit, am ajuns acasă abia când soarele era sus. Sandström ne-a şi pozat”.

În fotografie Ragnar văzu, într-o barcă, două domnişoare aşezate în poziţii încântătoare, având fiecare pe genunchi capul unui tânăr adormit. Pe cap tinerele fete purtau caschetele cu pampon ale băieţilor. Undeva, aproape, pe celălalt mal al golfului, în mijlocul unei cirezi, nişte femei mulgeau vacile… Ragnar se gândi la timiditățile timorate ale propriilor nopţi de vară, îşi aminti de Lempi pe care mama sa o gonise, îşi aminti de Hiltu… şi simţi deodată dorinţa violentă de a-şi vedea această aventură, cât mai curând, avansând. Când punciul aprinse în vinele lor primele flăcări, Murtomäki sună chelneriţa şi comandă tutun. „Dacă sunteţi drăguţă aduceţi-mi şimie” spuse Ragnar, ridicându-şi paharul şi privind-o pe fată în ochi. „Am fi putut împărţi”, spuse Murtomäki. „Dar domnul doreşte separat” interveni aceasta; şi ai fi zis că îi lua apărarea lui Ragnar.

Când fata aduse tutunul, Murtomäki se interesă de unul sau doi studenţi, întrebând-o dacă nu i-a văzut undeva. Ea răspunse că nu, dar că presupunea că ar putea fi la hotelul Seurahuone, unde obişnuiau în vremea din urmă să se întâlnească.

Ragnar se familiarizează rapid cu această nouă viaţă. Neavând însă obişnuinţa să bea, după câteva pahare începu să-şi privească propria fiinţă interioară ca pe un individ diferit de el însuşi. Se simţea bine, ca şi cum ar fi reuşit să se sustragă unei prostii fatale, înainte ca cineva să fi observat. Ce ruşine, toate chinurile sale din trecut! Şi ce forţă în el acum! maică-sa? Autoritatea ei? Era la Tempere… Toate acestea i se învârteau în cap – în timp ce pălăvrăgea cu colegul său, şi aceste gânduri deşi ascunse pătrundeau ca nişte mici incizii, în şirul conversaţiei.

O dată sau de două ori tânăra chelneriţă reveni la masa lor. Poate mai comandară încă o jumătate de sticlă de punci. Apărură clienţi şi în separeul vecin. Era trecut de

amiază. La un moment dat Ragnar observă că era singur, dar Murtomäki reapăru în aceeaşi clipă: mergem să prânzim la Seurahuone. Se pare că Sandström e acolo, am dat un telefon.

Păşind din nou pe covorul moale, trecuseră din faţa casei şi ieşiseră în strada Comerţului. Vremea era senină, iar atmosfera cea de toate zilele. Ragnar simţea că mersul lui ar fi putut fi clătinat, deşi nu era. Într-acolo se afla Terasa de unde veniseră nu de mult, dar o luară într-o altă direcţie. Ragnar observă că hainele lui Murtomäki erau mai elegante decât ale sale… Mamei sale nu-i va spune însă nimic din toate acestea.

În ziua aceea, în timp ce se străduia cum putea în vila pe care nu reuşea să o considere locuinţa sa, lui Hiltu i se întâmplă un lucru care nu era nou, dar în privinţa căruia era prea puţin prevenită. De doi sau trei ani suferea de o stare periodică de jenă, care totuşi nu era o boală adevărată, din moment ce nu o împiedica să se ţină pe picioare. îi trecea întotdeauna, dar abia avea timp să o uite, că revenea din nou, ţinea cât ţinea şi trecea iarăşi. I se învârtea un pic capul şi rând pe rând îi era cald şi frig. Nu vorbise niciodată cu nimeni despre asta: ce ar fi putut de fapt spune? Şi cu ce ar fi putut-o ajuta?

Jena îi reveni la începutul după-amiezii, tocmai când înţelese că absenţa tânărului domn, a lui Ragnar, urma să se prelungească.

În cursul dimineţii fusese pradă unei tensiuni care îi gonise aproape orice gând. Se întreba numai în ce moment va trebui să dea faţă cu Ragnar şi ce îi va spune. Ea servi micul dejun la ora obişnuită, dar nu urcă să îl poftească; ar fi trebuit să o facă, nu era însă în stare. Din instinct aşteptă ca Ragnar să coboare singur şi să vină la ea. Nu va încerca desigur să o atingă, ci se va apropia doar cu blândeţe, mai serios, mai reţinut. Aştepta aceasta, deşi se şi temea.

El veni, dar nu în bucătărie: merse în salon şi începu să mănânce. Hiltu nu se mişca, aşteptând să o sune, ca şi cum ar fi lipsit ceva de la masă – cu toate că nimic nu

lipsea. Nu o chemă. După ce mâncă, îşi puse o impresionantă caschetă albă cu pampon, pe care nu o purtase niciodată în vilă, şi ieşi. Hiltu fu cuprinsă desigur de o îndoială, dar nu îşi putu imagina că plecase din vilă pentru un timp mai îndelungat. Fără o privire pentru ea, fără să-i adreseze măcar un cuvânt… La gândul acesta simţi un nod în gât, o cuprinse un sentiment neobişnuit: se întrebă dacă nu visase cumva. Dar nu, doamna rector era plecată cu adevărat. Se duse să strângă masa din salon, înfruntând soarta, fiindcă tânărul se putea totuşi întoarce înainte ca ea să fi terminat. Nu se întoarse însă. Şi nici în timp ce spălă vasele în bucătărie. Într-adins, le izbea între ele din ce în ce mai zgomotos; doamna rector, dacă ar fi fost acasă, ar fi apărut de mult să o certe cu asprime. Dar Hiltu putea maltrata vesela cum îi venea; ar fi putut-o şi sparge, nimeni nu ar fi venit.

La gândul acesta tânăra se opri deodată din lucru şi se aşeză pe pat. Nu se mai întreba dacă nu visase. Totul era adevărat, cumplit de adevărat, Ragnar nu venise la ea. Cine ştie dacă absenţa lui nu se va prelungi până în clipa în care ştia că se va întoarce din călătorie doamna rector. Poate că nu voia să stea singur cu ea. Şi dacă nu voia, era vina ei. Greşise în seara trecută.

Se întreba: „Ce-am făcut oare să nu-i fi plăcut? Că am plâns şi am fugit în bucătărie? Aşa am simţit că e bine! Dacă tânărul domn… dacă Ragnar mi-a arătat bunătate, nu trebuia să i-o întorc într-un mod asemănător?”

Hiltu îşi aminti de rezistenţa pe care, în spatele acestei uşi chiar dinspre coridor, i-o opusese, dar prin care crezuse că îi răspunde la mângâieri.

În această situaţie, cu totul neobişnuită în care, în mijlocul zilei, stătea aşezată şi nu făcea nimic altceva decât să cerceteze în amănunt aceste lucruri de spaimă – mintea ei nu făcu decât să se aprindă. Tremura aproape, când se gândi *cu adevărat* la numele tânărului – nume pe care nimeni nu i i-a spus în mod direct, dar pe care îl ştia atât de bine: Ragnar… în aceeaşi clipă simţi că tremurai ei se accentua de la sine, fără ca gândurile-i să fi jucat vreun

rol. O ameţeală îi cuprinse capul; se lungi în pat şi i se lăsă pradă. Ştia ce înseamnă. Nu era decât urmarea răului pe care-l mai avusese în trecut; şi într-o clipă circumstanţele particulare ale clipei dispărură. Creierul i se opri, ca şi cum trecutul şi prezentul ar fi încetat să existe. Toţi Ragnarii şi toate rectoresele, tatăl şi casa părintească, toate încetară, în spaţiul unei singure clipe, să mai existe, la fel de străine şi moarte. Nu se putea agăţa de imaginea mentală a nici unuia dintre ei şi chiar dacă în acest moment ei ar fi trecut cu toţii pragul încăperii, Hiltu, tânăra fată din Toivola, nu s-ar fi mişcat pentru nimic în lume.

Abia după o bucată bună de timp se ridică în sfârşit. Faţa o ardea; corpul de asemeni i se părea că îi arde. Se gândi din nou la Ragnar, începând chiar să-i pară obişnuită consonanţa bizară a numelui. Îl revăzu, surâzător, şi tăcut, aşa cum era înainte de plecarea doamnei rector, venind şi plecând, şi gândindu-se fără îndoială la ea: Hiltu… Cum îi pronunţa el oare numele? „Ragnar este iubitul meu. Sunt prietena lui Ragnar… Doamne! Să fie bine? Desigur. Altfel Ragnar nu s-ar fi comportat ca ieri seară. Se întâmplă aşa cu toată lumea?” îşi aminti de o tânără menajeră despre care se ştia că are un logodnic grijuliu, demn de încredere; îşi aminti strălucirea pe care o aveau ochii ei când, duminică seara, se plimba printre oameni. Amintirile lui Hiltu erau sărace, dar mai găsea în ele încă luciri de frumuseţe pentru a o întări în această clipă.

O febră uşoară îi însufleţea tot mai mult întreaga «fiinţă. Ragnar va reveni cu siguranţă; se va reîntoarce singur pe drumul acela – singur cum singură era şi ea în vilă. Imaginaţia tinerei nu mergea mai departe, pentru că sufletul ei nu dorea nimic altceva, „decât întoarcerea lui Ragnar. Când el se va fi urcat în camera lui, casa va fi devenit pentru ea un castel închis, în care nu mai intră nimeni. Doamna rector şi ceilalţi, ca nişte lucruri moarte, rămâneau în afara cercului gândurilor sale, ca şi cum, dacă Ragnar s-ar fi întors, ei nu ar mai fi revenit niciodată în vilă.

Hiltu se ridică şi îşi reîncepu lucrul. Se abătu anume de la programul prescris şi învăţat, ceea ce îi dădu o mare satisfacţie, ca şi cum ar fi acţionat din proprie iniţiativă. Îi veni pe buze un cântec, deşi fredonându-l îşi simţi mai intensă starea prin care îi trecea trupul. După ce termină de aranjat vesela în dulap, urcă la etaj şi intră cu îndrăzneală în camera lui Ragnar. Observă că nu dereticase încă! făcu repede ordine dar cu totul altfel decât obişnuia, umblând prin cameră fără grabă, ca nu cumva să îl sperie pe Ragnar în caz că ar fi revenit. Se aşeză pe pat şi în cele din urmă se întinse, înfundându-şi faţa în pernă. Acum Ragnar putea veni. „Da – îşi zicea – poate să vină chiar acum să mă găsească aici!” Ce dovadă mai frumoasă a afecţiunii ei i-ar fi putut da, decât să rămână aici când el ar intra? S-ar opri, ar privi-o; i-ar atinge poate chiar umerii.

Un freamăt cald îi străbătu întreaga fiinţă şi simţi că-i este cald şi frig în acelaşi timp. Era ca şi cum Ragnar ar fi fost deja aici – din nou acelaşi Ragnar ciudat care, în spaţiul acestei zile lungi şi neobişnuite, îi asediase spiritul, profilându-se cu atât mai distinct cu cât singurătatea tinerei fete se prelungea mai mult. Un fenomen etern: elaborarea unei imagini, se repeta până şi în această modestă aventură. O imagine! Cea mai înalt.» cucerire a sufletului, în atari circumstanţe! Căci ea este aceea care, când vine clipa, dă şi primeşte primele îmbrăţişări şi sărutări. Imaginea, factor important al oricărei fericiri! Căci imaginea, pentru a încolţi, nu are nevoie de un prilej deosebit, cu condiţia ca sufletul, mai apoi, să aibă din ce hrăni embrionul.

Sub chipul tinerei fete, perna proaspăt înfăţată emană dintr-odată mirosul pielii băiatului. Se ridică, îşi mai făcu ceva de lucru, apoi ieşi. Cu toate că nu avea ce face acolo, intră într-o altă cameră de la etaj şi se opri în cadrul ferestrei, contemplând pentru prima oară din interiorul vilei, meandrele malului şi insulele Lacului Sfânt. Fericirea pe care o simţea, stând acolo nemişcată, se contopea, deşi nu se gândea la aceasta clipă de clipă, cu

ideea că Ragnar urma să vină şi că nimeni nu va mai veni – niciodată. Să nu gândeşti, să nu vezi – iată cele două condiţii ale fericirii. Graţie lor animalul neştiutor mai linge încă, fericit, mâna crescătorului, pe când acesta, având deja asupra lui măciuca şi cuţitul, îl conduce spre abator.

Timpul se prelungea. Doamna rector îi prescrisese diferite îndatoriri pe care ar fi trebuit să le îndeplinească, după cum îi spusese „tot timpul”, dar i se părea nepotrivit să le facă acum. De acum înainte Hiltu ştia mai bine ca oricine altul ce are de făcut. Orele se scurseseră; era seară de-a binelea. Hiltu ieşi, se opri un moment pe cărare, înconjură vila, coborî până la debarcader, urcă apoi în fugă, ca pentru a scăpa de ceva, intră în vilă. Atmosfera din interior apăra mai bine, i se părea, ceea ce avea acum de apărat. În interior se simţea mai liberă să treacă dintr-o cameră în alta, să privească cât dorea pe fereastră – să se întindă pe pat.

Aşa îşi trecu vremea, până în clipa când observă că se lasă noaptea. Aşa trecu deci această zi, această lungă aşteptare fericită şi solitară, şi Ragnar nu mai putea cu siguranţă să întârzie mult.

Ieşi din nou. Urcă liniştită în direcţia porţii. Se gândea că dacă s-ar întâmpla să îl observe pe Ragnar, s-ar întoarce în fugă fără a fi văzută şi nu s-ar arăta până ce nu ar veni să o caute.

Ajunse la poartă. Deodată, cu totul pe neaşteptate, auzi gălăgia unei conversaţii însufleţite şi văzu, venind spre ea, patru tineri. Că se îndreptau spre vilă nu înţelese decât când auzi cu claritate o frază a lui Ragnar în care figura cuvântul binecunoscut „flikan”. Coborî în grabă şi se refugie în bucătărie. I se păruse că unul dintre tineri se lansase în urmărirea ei. Dar nu era Ragnar.

Wdată zdruncinată, ordinea stabilită dintotdeauna în vila răposatului rector continua să se clatine. Odată pornită, mişcarea se accelera din ce în ce. Niciodată, de când exista, vila nu mai adăpostise asemenea lume: patru studenţi destul de ameţiţi, între care propriul fiu al defunctului! Presupunând că s-ar fi întors pe neaşteptate

din călătorie, oare ce primire le-ar fi rezervat văduva rectorului Palmerus acestor domni, dintre care cunoştea doar pe unul, fiul ei? O asemenea eventualitate depăşea orice imaginaţie. Dar la urma urmelor, se prea poate ca lucrurile să fi decurs bine, trei ar fi plecat, al patrulea ar fi rămas; căci doamna rector era o femeie înţelegătoare. Ar fi plâns desigur, dar ar fi ştiut foarte bine că numai din pură întâmplare iubitul ei băieţaş s-a compromis cu aceşti vagabonzi, că un asemenea pas greşit, chiar dacă îi umbreşte o clipă, nu are cum să păteze puritatea lui primordială; îşi va dovedi generozitatea sufletului, înconjurându-şi de acum fiul cu o grijă îndoită; şi bunătatea poate zămisii răul... Fără îndoială. Trebuia de asemeni ca acest pas greşit să fi fost rodul unei întâmplări nefericite. Dar nu se întâmplă niciodată, din fericire, decât ceea ce trebuie să se întâmple. Nu există alternativă.

Astfel, deci, când sosiră, nimic nu strică buna dispoziţie a celor patru băieţi. Pe fereastra bucătăriei, Hiltu cu ochii măriţi privea această apariţie neprevăzută, despre care avea toate motivele să se întrebe încă dacă nu era un vis. Privirea nu i se opri în mod deosebit asupra nici unuia dintre ei, dar grupul ca întreg îi inspira teamă; nu ştia la ce să se aştepte. După toate gândurile, după ameţeala acestei lungi zile, se întreba ce mai putea fi. Era singură, tânără şi fără experienţă, cu această bandă despre care nu prea ştia ce va face! Faptul că Ragnar era printre ei agrava şi mai mult situaţia. Era mai departe de ea decât fusese câteva clipe mai înainte, când era încă absent. Peste zi nu se arătase; acum aproape nu mai exista: imaginea se spărsese. Bănuia că va veni o seară – şi că această seară sosise – când din toate ce se întâmplaseră se va alcătui chipul unui alt Ragnar, grav rănit şi cu raţiunea pierdută; sau mai degrabă că începuse cursa spre dezastrul pe care singură îl vedea dar nu îl putea împiedica.

Întreaga zi Hiltu nu plânsese. Acum faţa îi tresări şi se strânse într-o grimasă, ca aceea a unui copil care se teme la vederea unui necunoscut. Ar fi vrut să fugă,

simţind că dacă nu ar reuşi, noaptea i-ar putea fi fatală. Dar unde să fugă? în întunericul care se adâncea, întreg universul i se părea redus la aceşti patru bărbaţi cu care îi era imposibil să comunice. Fiinţe dubioase, venite cine ştie de unde, care nu îi înţelegeau limba.

I se învârtea din nou capul; trebui să se lungească iarăşi pe pat. Ca de departe, neclar, auzi vizitatorii urcând în camera tânărului domn; se plimbau, vorbeau… Fu cuprinsă de un sentiment de plăcută uşurare; îşi întinse braţele şi se gândi o clipă că aşa faci când mori. Trecu o bună bucată de vreme. Îşi dădu seama că Ragnar intrase în încăpere şi că, atent, se apropia de pat. Se simţea atât de bine că nu fu deloc emoţionată. Era în acelaşi timp leşinată şi conştientă de tot ce se petrecea. Şi o scălda parcă un fel de fericire.

Când Ragnar, aprinzând un chibrit, lumină patul, i se păru că Hiltu se distra necăjindu-l. Starea de beţie care îi cuprinsese mintea nu se opunea unui astfel de gând. Hiltu deschise ochii şi, încet, ca un copil, îi surâse. Chibritul se stinse; Ragnar continuă să se apropie pe bâjbâite de pat şi mâinile lui întâlniră, atinseră spatele şi ceafa tinerei fete – căreia atingerea îi plăcu. Cu blândeţe, fără să opună cea mai mică rezistenţă mângâierilor lui, ea încercă să se ridice. La adăpostul beţiei şi al întunericul-ul, Ragnar – cu mult mai mare fericire decât în seara trecută! – îşi continuă jocul. În douăzeci şi patru de ore câştigase experienţă. Auzise vorbindu-se despre femei mai mult şi cu mai multă pricepere decât în tot restul vieţii lui. Femeia era cu totul altceva decât era scris în cărţile pe care mama sa i le pusese cu abilitate la îndemână. Esenţialul era altundeva şi cu mult mai ispititor.

Hiltu îşi revenise din leşin, deşi o parte din voinţă îi rămăsese încă plăcut toropită, când Ragnar, după ce se aşează lângă ea, îşi lipi obrazul de al său. Lumina scăzută a lunii, aceeaşi ca în seara precedentă, îl transformase din nou, din străinul neliniştitor de acum câteva clipe, în Ragnar cel adevărat… ca şi cum întreaga zi care trecuse nu ar fi existat. Dar fericirea îşi sporise între timp

exigenţele, şi acestea nu mai puteau fi satisfăcute. Cei trei tovarăşi, distrându-se deasupra în camera luminată, nu puteau fi pur şi simplu făcuţi să dispară; şi cum oare Ragnar şi-ar fi putut abate gândurile de la perspectivele mai seducătoare, desfăşurate de curând dinaintea lui? Toate, i se părea, mergeau de minune. Găsi foarte plăcut că seara se desfăşura tocmai astfel. Ca un întârziat care, prinzând o maşină după care a alergat gâfâind, îşi ocupă locul între călători şi nu mai doreşte decât să se odihnească după cursă.

Brusc – şi modul acesta de comportare îi păru bărbătesc – se opri din mângâieri ca şi cum acestea nu ar fi fost altceva decât o familiaritate întâmplătoare şi banală, îi spuse că venise doar să-i ceară să aducă sus nişte cafele: avea trei invitaţi veniţi să-l conducă şi care urmau să plece curând. Nu se gândi măcar că pentru tânăra fată lipsise întreaga zi. Un tânăr, când trăieşte atât de intens, nu e absent de niciunde; cel care a urcat în trăsură, nu se mai gândeşte la oboseala celor pe care i-a lăsat pe drum. Fericit, mulţumind lui Dumnezeu, naufragiatul care a reuşit să se urce într-o barcă, taie cu voioşie degetele celor care, din apă, încearcă să se agaţe de marginea ambarcaţiei.

Când Ragnar, după ce ieşi pe coridor, începu să urce pe pipăite scările, se simţi cuprins de un violent ataşament faţă de camarazii săi de la care ajungea până la el, din nou, rumoarea conversaţiei. Când, în trecere, observă prin deschizătura uşii luna inundând parchetul salonului, se simţi îndrăgostit de întreaga suflare. Luna însăşi nu o văzu; ea nu îi mai trezea nostalgia.

6*

Hiltu r; i trecu mâna pe obraz, ca pentru a-şi lămuri un gând penibil. În picioare, în mijlocul bucătăriei căută în clarul de lună un sprijin, un ajutor care să-i permită să facă faţă situaţiei ei din ce în ce mai ciudate. Dar clarul de lună părea în seara aceasta să-i întoarcă spatele. Mâna care îi atingea uşor obrazul era a ei, şi a nimănui altcuiva. Ragnar era din nou absent, se putea chiar să nu fi fost aici

niciodată. Hiltu ştia prea bine că fusese acolo. – „Numai că”, se gândea... O voce, sus, se făcu din nou auzită: trebuia să ducă tava cu cafele.

Întreaga zi Hiltu fusese singură, fără altă companie decât imaginea lui Ragnar, care se depărtase apoi parcă râzând, lăsând-o şi mai singură, atât de singură, că îi părea că nici nu mai există. În acest moment îşi făcu apariţia, încetul cu încetul, o derută disperantă; aşa cum un muribund, chiar când suferinţele i s-au alinat, doreşte ca totul să se termine... Dar ea avea ceva de făcut: trebuia să prepare cafeaua. Membrele-i se puseră în mişcare cu vigoare: era bucuroasă că rezervele de lemne şi apă din bucătărie se terminaseră, şi că trebuia să meargă afară să le refacă... îi era cu totul indiferent dacă avea de umblat pe afară, pe cărarea scăldată de clar de lună, sau în interiorul vilei; totul îi era egal, ciudat... Sufletul ei nu era mai puţin dezorientat decât corpul. îi făcea plăcere să aştepte clipa în care oaspeţii vor fi plecat, şi va rămâne numai Ragnar Trebuia să se gândească din toate puterile că, odată ceilalţi plecaţi, el va veni cu siguranţă şi o va mângâia.

Da, el pleca, fără îndoială, şi putea desigur reveni. Dar apoi? Sufletul şovăitor al tinerei fete încerca să se agaţe de un miracol. Totul era totuşi la fel. Trebuia numai să-ţi schimbi locul.

După ce dusese lemnele, pe când urca de la fântână, Hiltu îl observă pe Ragnar, ieşind, parcă, din pivniţă şi intrând în grabă în casă. Se opri lângă dulapul cu veselă de pe coridor şi luă câteva pahare, fără să-i acorde nici cea mai mică atenţie lui Hiltu, când aceasta trecu pe lângă el. Hiltu intră în bucătărie. Mâinile şi picioarele sale începură, într-un du-te-vino, să execute toate gesturile, toate mişcările necesare preparării cafelei – o agitaţie semimecanică căreia trebuia să i se dăruie, nu pentru a se supune unui ordin, ci pentru că reprezenta o ţintă, o plută de scăpare, o mână de paie de care se putea agăţa. În timp ce apa fierbea în ibric, pe tavă se rânduiră, într-o ordine la fel de riguroasă ca înainte de plecarea doamnei rector,

ceştile, zaharniţa, cana cu smântână. Faptul că, ducând tava, Hiltu urcă în camera lui Ragnar, nu însemnă decât încă o schimbare fără vreo consecinţă, mecanică şi indiferentă. Ce văzu în camera lui i se păru în ordinea lucrurilor: feţe neliniştitoare care o înconjurau; pe masă o sticlă şi pahare; un aer viciat de fum, îngroşat parcă de bâzâitul unor cuvinte de neînţeles. În picioare, cu un pahar în mână:

— Există, credeţi-mă, spunea unul dintre cei patru – o forţă minunată. Am simţit-o cu toate fibrele fiinţei mele. Poporul! Ca element! înţelegeţi? Nu că n-aş vrea să rămân şi eu un burghez! Dar nici să fiu un imbecil! Chiar dacă în scurta-mi viaţă mi s-a întâmplat să fiu... La dracu'!... Imbecil este acela care, din ataşament faţă de coterie, neagă adevărul cel mai evident, chiar dacă acesta îi satisface atât inteligenţa cât şi sentimentele. Am participat la o retragere cu torţe: o adevărată desfăşurare de forţe elementare! *c'est la lutte finale*, *marchons tous et* demain da, copiii mei, demain – c'est la *lutte finale*.[3] Sau cum cântam în liceu, în timpul marii greve din 1905: „Santtu Piri cu părul vâlvoi – strigă cât poate: haideţi cu noi – şi la burţi umflate – ciocuri coroiate – să le facem vânt – de pe-acest pământ". Nu era al tău cântecul?

— Nu... Dar domnişoara aceasta nu e Hildeborg?

Murtomäki se opri din strigat, se ridică şi o privi fix pe Hiltu.

— Nu... Cu siguranţă că nu – spuse el – vezi bine că e leită Solveig!... Nu vă fie teamă de mine – adăugă el – eu nu sunt un burghez chiar dacă arborez şi eu o caschetă cu pampon. Sau mai bine, ascultaţi-mă, Solveig, vă e chipul palid şi obosit, ţineţi, beţi puţin vin roşu, e bun, e cel mai bun vin al doamnei rector.

Hiltu dădu să plece înapoi dar Murtomäki, mergând alături de ea, îi întinse paharul murmurând: Nu vă fie teamă, suntem din aceeaşi clasă socială, copii din popor, viitorul ne aparţine nouă; doar o picătură, face bine.

3 în franceză în original, versuri din Internaţionala: „E lupta finală, să mergem cu toţii şi mîine... mîine e lupta finală" (n.t.).

Sunteţi Solveig, nu ştiţi ce înseamnă asta, dar e ceva minunat. Beţi deci, hai…

Hiltu se simţi clătinându-se. Paharul care îi stătea înaintea ochilor îi părea un stâlp de care trebuia să se prindă, dacă voia să rămână în picioare. îl luă şi, repede, dintr-o suflare îl goli, ca şi cum i-ar fi fost viaţa în joc. În timp ce bău simţi un braţ împrejurul taliei. Când dădu paharul înapoi, braţul se strânse mai insistent, iar ceilalţi tăcură şi Ragnar se ridică. Murtomäki reveni la locul lui şi îşi continuă discuţia presărată cu „Solveig" şi „Hildeborg". După care spusele sale deveniră mai cadenţate, ca şi cum ar fi recitat un psalm. Hiltu îl auzea pe când cobora scara începând să simtă efectul vinului ca pe un murmur neclar de voci venind din interiorul ei.

Dintre invitaţi, lui Ragnar singur Murtomäki îi era mai apropiat. Ceilalţi doi băuseră de altfel mai cu moderaţie şi fuseseră mai puţin vorbăreţi. Simţea că are cu ei mai puţine afinităţi. Murtomäki, dimpotrivă, golise cam fără grijă paharele la hotelul Seurahuone şi mai mult, trăsese tot lungul drumului dintr-o sticlă pe care-o luase cu el. Chefuind de unul singur, îi considera pe ceilalţi trei, foarte diferiţi ca natură, doar simpli figuranţi, când atraşi, când respinşi de această maimuţăreală. La fel când socoti nimerit să facă puţină curte servitoarei înspăimântate, amăgind-o cu vinurile rectoresei. Ragnar se simţi oarecum în culpă, deoarece el fusese cel care, în cursul zilei, lăsase să-i scape, în faţa lui Murtomäki, aluzii cu privire la Hiltu. După plecarea tinerei fete, pe când Murtomäki se reîntorcea de la uşă, Ragnar îl luă de mână, îl conduse la masă şi, cu o voce a cărei dezinvoltură era nepotrivită cu atmosfera generală, spuse: „Bea, fiule!"

— În sănătatea lui Hildeborg-Solveig, strigă Murtomäki cu aceeaşi voce. Apoi schiţă un surâs şi se reaşeză. O umbră uşoară de neplăcere străbătu spiritele tuturor.

Sandström, care participa la toate escapadele, fără să fie vreodată vedetă, înţelese că seara aceasta nu le putea aduce o distracţie mai deosebită. Aparte, începu să

vorbească cu însoţitorul său de plecare. Când Murtomäki auzi că era vorba de a chema o trăsură, se ridică în picioare, cu paharul în mână şi zise: „Ei, drace, să te plimbi cu trăsura sub clar de lună! – nu-i rău: o trăsură cu liceeni sub clar de lună „Se îndreptă din nou spre uşă:

— Unde mergi? Nu începe iar!…

— Mă duc în curte, vreau să văd, aşa licean cum sunt, clarul de lună fără vizitiu… Merg să văd luna, ha! ha! … îmi împrumuţi ocheanul tău…

— Ochean eşti tu… Şi în orice caz, te rog, nu trage cu ochiul pe la bucătărie. Unde mergi cu paharul?

— Ce întrebare!… Să ciocnesc cu luna!

Era deja pe scară. În timp ce cânta: Der Mond will schön sich neigen – În seinem stillen Reigen[4]… i se auzea mai bine de jos decât când era sus, vocea superbă de bariton.

În venele lui Hiltu vinul îşi făcea datoria. Totul îi era indiferent, dar mai blând cumva, mai cald. Emoţiile şi supărările rămăseseră, nu dispăruseră, clar încetaseră să o atingă, nemaiformând în jurul ei decât o atmosferă inconsistentă. Se surprinse fredonând un cântec, cu totul nelalocul lui în aceste împrejurări. Ce o apucase? Era aproape fericită că invitaţii se mai aflau în vilă. Poate în cursul nopţii îi va fi dat să mai urce o dată. Cineva cobora cântând. Măcar de-ar fi cântat mai puţin tare…

Cântăreţul ajunse, tăcu şi încercă uşa. Frumoasă, nobila licoare scânteie din nou în pahar. Hiltu îl goli şi de data aceasta, în timp ce tânărul o ţinea pe după talie. El o împinse spre pat, unde se aşezară. Cuvintele pe care i le şoptea la ureche i se păreau un murmur delicios; „Solveig, doar o singură dată, lasă-mă să te sărut!” – Hiltu nu era nici pentru, nici împotrivă; simţea ce se întâmpla; din iniţiativa cui? la aceasta nu se gândea. Era ca un preludiu inevitabil la ceva care urma să mai vină.

Sus, deasupra lor, lampa din plafon rămăsese aprinsă. În timp ce tânărul întinse braţul să o stingă,

4 în germană in original: „Luna în curînd va apune, în rotirea-i tăcută" (n/t.).

coborâră şi ceilalţi în coridor şi începură să caute în cartea de telefon. Renunţă la tentativele sale, mai strânse odată braţul tinerei fete, şi se alătură grupului.

Comandaseră trăsura. Au convenit că va fi acolo într-o jumătate de oră. Pe când urcau din nou scara, Sandström îl luă pe Murtomäki şi-i spuse: „Palmerus nu suportă să-i dai târcoale servitoarei. Cred că e îndrăgostit de ea, renunţă”. Ragnar, văzându-i vorbind, înţelese despre ce. Când se adunară cu toţii din nou în cameră, mai relaxaţi, fu şi el mai vesel.

Cât despre Murtomäki, îl auziră din ce în ce mai puţin, până ce adormi, în colţul de sofa unde era aşezat.

— *C’est la lutte finale*, spuse Sandström şi se simţiră cu toţii, în toate privinţele, uşuraţi. Discutară despre adormit cu simpatie şi se hotărî că îşi va putea termina noaptea pe acea sofa, deoarece era exclus ca doamna rector să se poată întoarce dimineaţa.

Terminară sticla, iar oaspeţii aşteptară cu nerăbdare zgomotul trăsurii. Fiindu-i cam rău, Ragnar bău cu măsură. Când îşi mai reveni, se simţi cuprins faţă de cei doi tineri de o adâncă afecţiune. Îi rugă cu politeţe să mai rămână; apoi cu o naturaleţe de gazdă antrenată, coborî la parter. Cu aceeaşi naturaleţe, îi ceru lui Hiltu să meargă în pivniţă şi să aducă vin. Se afla în „fund pe stânga”.

Fără să mai adauge ceva ieşi, dar nu urcă în cameră: intră în salonul luminat de lună şi se aşeză lângă fereastră. Clipa aceasta pe care şi-o rezervase îi procură o plăcere imensă. Hiltu era afară, îndreptându-se spre pivniţă; Murtomäki, pentru care încerca acum aversiune, dormea sus în camera sa; ceilalţi doi erau băieţi solizi: nu îi va lăsa să plece astfel. „N-o fi găsit sticla”, îşi spuse; „eu ştiu unde sunt, mă duc după ea. Şi dacă Murtomäki i-a atins un singur fir de păr, îi strivesc mutra. Pe loc, în pivniţă: nimeni nu va veni să ne deranjeze… Ceilalţi vor pleca; poate şi el… Sticla aceasta vor avea timp doar să o înceapă…” Luna era strălucitoare şi clară. O ceaţă luminoasă plutea deasupra lacului. Printre copaci, ca în alte dăţi, Ragnar observă suprafaţa apei.

Tremurând puţin şi mormăind o vagă cadenţă, ieşi din casă. Sus, în faţa cămării de lemne, observă calul şi trăsura, vizitiul nu se vedea. Avu impresia că nu ar fi trebuit să meargă în pivniţă, dar o făcu totuşi, încetininduşi instinctiv paşii. Observă lumina unei lanterne şi auzi un strigăt uşor. Ascuns în întuneric, îl văzu pe birjar bând dintr-o sticlă, pe care o ascunse apoi sub haina îmblănită, când auzi paşi. Hiltu părea să plângă; ea puse grăbită sticla în mâinile lui Ragnar şi vru să plece.

— „Am întâlnit-o pe sor-mea cea mică la intrarea-n pivniţă. Nu prea-ndrăznea să intre în întuneric, mi-a zis. Atunci, i-am spus: „vin eu cu tine…”

— „Adevărat?” răspunse Ragnar cu o voce tăioasă – şi fără să se clintească măcar un pas aşteptă ca vizitiul, trecând prin faţa lui, să iasă din pivniţă. Odată ajuns afară, vizitiul, cu tonul cel mai natural, întrebă dacă din această casă se comandase o trăsură. Ragnar nu răspunse şi intră în vilă lăsându-l pe celălalt să aştepte prosteşte în faţa uşii bucătăriei. Hiltu se refugiase plângând înăuntru, dar Ragnar, de data aceasta, nu vru să meargă să o vadă.

Când intră în camera în care Sandström şi Kivivaara remarcaseră deja absenţa lui puţin cam lungă, el simţi pătrunzându-i membrele şi întregul corp o forţă cu totul neobişnuită. Cu un gest dezinvolt destupă sticla şi spuse arătând-o: „Am adus-o chiar eu, ticăloasă. Fata nu reuşise să o dibuie”.

Totuşi ceilalţi observară că îl obseda un lucru, pe care ei nu aveau dreptul să îl cunoască. Kivivaara, până atunci cel mai puţin vorbăreţ, declară că stăpânul casei nu trebuia să se deranjeze atât, că Murtomäki le dăduse un bun exemplu şi că trebuiau şi ei să se retragă. „Trăsura” – adăugă el – nu poate fi departe, nu?

— Birjarul e jos, dar să-l mai lăsăm să moţăie, spuse Ragnar, apucându-şi liniştit paharul. Sandström şi Kivivaara făcură la fel, dar în acelaşi timp se ridicară. Pentru ei, care erau deja bărbaţi, ziua aceasta nu avusese înmic deosebit. Seara aceasta trecuse ca oricare alta. Când Ragnar făcu aluzie la sticla care fusese abia începută,

Sandström, arătându-l pe adormit, spune că aceasta îl va ajuta să-şi treacă timpul până mâine dimineaţă – acest mâine în care – adăugă el – „popoarele se vor înfrăţi”.

Ragnar îi conduse până la poartă şi reveni încet, ca măsurându-şi propriile forţe. Pentru prima oară în existenţa sa avea sentimentul de a fi stăpânul acestei case şi de a putea face aici, la dracu’, ceea ce îi plăcea. Era încă afară când i se păru că aude plânsul tinerei fete.

Dar când intră în vestibul, îl găsi acolo pe Murtomäki, aşezat pe un cufăr de lemn, perorând bâlbâit, expunând în faţa unui auditor inexistent frânturile filosofiei sale. Într-adevăr uşa bucătăriei era închisă. Dar şi dacă ar fi fost deschisă, ele nu ar fi ajuns până la urechile cuiva.

— Mă re-ntorc în oraş.

— Întoarce-te sau urcă, dar nu moţăi aici.

Ragnar urcă, dar la jumătatea scării se opri şi ascultă. Oare Murtomäki observase? Aproape imediat se ridică şi se îndreptă spre uşă, cântând cât putu mai frumos: Când o oglindă, frumoasă fată – văd chipul palid cum îţi răsfrânge – ca blânda apă o dalbă floare – de încântare ochiul îmi plânge.

Această păsărească se voia un mesaj de adio pentru Solveig.

După ce aşteptă un timp, Ragnar coborî, închise cu zăvorul uşa de la intrare şi intră în bucătărie, unde ştia că se află tânăra fată. Încercă acelaşi sentiment neobişnuit de forţă. Nu avu nici cea mai mică ezitare.

L, ăsându-şi fratele şi pe „tânărul domn” în pivniţă, Hiltu fugi să se adăpostească, plângând de frică şi de ruşine, în ¡bucătărie; avea în minte o singură speranţă, însufleţită de spaimă: că vizitatorii vor pleca repede. Apoi, după ce va rămâne singură cu Ragnar, fie ce o fi. Descoperise desigur în el, în incidentul din pivniţă, o forţă care o surprinsese, dar în acelaşi timp îi crescuse şi sentimentul de securitate în preajma lui.

Ragnar trecuse pe lângă uşa bucătăriei? Va veni acum Kalle? Nu îl auzea, şi de altfel nici nu-l putea auzi. Kalle, cu chipiul şi nasturii săi auriţi, plecase. Ar fi putut şi

ceilalţi să plece!

Şi ei plecară, îi auzi coborând. Dar numai pe doi, fără a-l socoti pe Ragnar. Sus, niciun zgomot. Ce mai urma să se întâmple?

Tăcere...

Al treilea, sus, se puse în mişcare la rândul său – acela care coborâse în bucătărie... Hiltu merse şi trase zăvorul. Nimeni nu va intra înainte ca Ragnar să se întoarcă. S-ar putea ca lucrurile să se aranjeze cât mai repede!

Ea auzi pe nechemat apropiindu-se. Acesta încercă să deschidă uşa. Neputând intra, începu să vorbească, să vorbească cu o voce monotonă care se înflăcăra uneori:

— Domnişoară Hildeborg, inima vă este de piatră. Nu aş fi făcut altceva decât să vă ţin de mână şi să vă spun povestea unei ciobăniţe care, undeva, la marginea ţării, păştea oile tatălui său; şi mă iubea şi o iubeam şi vise înalte nu-mi făceam, mă mulţumeam cu ciobăniţa – care nici ea, cu mine crudă nu era, o doamne! – numai că am pierdut-o; s-a îndrăgostit de un scârţa-scârţa şi a devenit doamna Scârţescu sau Scârţulescu – vezi gramatica. Apoi, nu ştiu când s-a întâmplat, dar fiica unui general cu un prilej mi-a declarat că sunt inconvenabil – ea nu voia să spună că sunt unanştendlich[5] – desigur nu înţelegeţi nimic din acest limbaj, nu aţi avut acces la cultură superioară, deşi la morala superioară dimpotrivă...

Ah, iată-te! înaintea uşii sale închise declar dragostea mea Domnişoarei Hildeborg – nu dragostea mea pentru ea, pentru că ea e Solveig, păstoriţa de capre, în timp ce eu iubeam o păstoriţă de oi, care dragostea mi-a respins...

„Da, îşi spuse Hiltu, Ragnar îl va da afară şi vom rămâne numai noi doi. Iată: celălalt a plecat acum, iar Ragnar s-a oprit sus în capul scării, nu se îndreaptă spre camera lui”.

Hiltu merse tiptil până la uşă şi deschise zăvorul. Tremura.

---

5 Contopire voită a cuvintelor germane unanständig (inconvenabil, indecent) şi unansehnlich (sărăcăcios) – (n.t.)

Ragnar, după ce o privi o clipă de aproape, îi spuse:

— Nu-ţi fie teamă, chiar dacă e fratele tău. Nu se va întâmpla nimic.

Ea îşi ascunse faţa, dar nu spuse nimic şi nu opuse nicio rezistenţă mângâierilor sale. Nu interveni nici când el se ridică şi stinse lampa. Dură foarte mult, foarte mult – lucruri împotriva cărora instinctul nu se răzvrăteşte. Rumoarea pe care o simţi în spiritul şi în membrele sale nu avea nimic în comun cu glumele bărbaţilor beţi şi ale femeilor stricate. Era ceva încă necunoscut, ceva care se întâmpla numai acum, când Ragnar a revenit în sfârşit şi nu va mai pleca.

Când, într-un târziu, un prim gest infim al lui

Ragnar făcu să-i tresalte instinctul, situaţia, departe de a se fi schimbat, nu făcu decât să se încordeze la maximum.

Iar orele nopţii să se scurgă. Evenimentele serii care abia a trecut se îndepărtează deja, devenite trecut.

7*

Orele s-au scurs; zgomotele nopţii s-au stins. Luna e albă şi clară. Cu toate că nu pătrunde direct în bucătărie, lumina ei decupează cu claritate siluetele: două umbre înlănţuite de soartă. Odată cu zgomotele care au tăcut, clipa însăşi s-a desprins din spaţiu şi timp. În conştiinţa amândurora nu a mai rămas aproape nimic temporal. Domneşte singură exaltarea unei stări fundamentale a naturii, o stare singulară – fenomen major al (chipului din umbră al vieţii – aceeaşi care îi transformă în bufonii ei şi pe cel prost şi pe cel înţelept, şi pe cel drept şi pe cel rău, şi pe cel mândru şi pe cel umil; aceeaşi în faţa căreia atitudinile omeneşti cele mai solemne devin derizorii; aceeaşi în care, odată trecută o anumită frontieră, fiinţele nu mai sunt nici pure nici impure, nefăcând altceva decât să continue, avide, lanţul neîntrerupt al destinului, până în momentul în care raţiunea, cu ridicările ei din umeri şi hotărârile-i nobile, primeşte iar dreptul de a se reîntoarce acasă, ca o femeie de serviciu în palatul în care petrecerea s-a terminat.

Tânărul şi fata sunt pe cale să devină un bărbat şi o femeie. Iniţiativele unuia, rezistenţele celuilalt, ţin de aceeaşi unică inspiraţie. – „Nu-ţi fie frică, te voi lua de soţie!”. Gura băiatului murmură la urechea tinerei fete asigurări inutile şi neghioabe. Cu ochii închişi, gata să cedeze ea rezistă, până la capăt, îl strânge sălbatic şi rezistă… mai rezistă…

Atunci tocmai soarta le joacă o farsă răutăcioasă. Un deget izbeşte violent fereastra bucătăriei; îndărătul sticlei se profilează un cap de bărbat. Totul se năruie, deplasat, vulgar, lamentabil… Această piele, al cărui miros, cu o clipă înainte, îl îmbăta, nu-i mai inspiră băiatului decât repulsie; toate raţiunile fetei, de a rezista, se surpă ca secerate, din nou. Ragnar se strecoară din bucătărie în coridor, face câţiva paşi spre interiorul casei, aşteaptă o clipă, apoi revine la uşă şi întreabă; „Cine-i acolo?”

— Lasă-mă să dorm pe divanul tău. Nu am avut puterea să mă reîntorc în oraş. Obosit cum sunt… şi mi-e o sete!

Iată-i din nou pe toţi trei sub acelaşi acoperiş. Doi dintre ei încearcă senzaţia că, palidă şi rece, noaptea se sfârşeşte. Ragnar nu e supărat pe Murtomäki; nu-i supărat pe nimeni. Îi e somn şi lui, dar pe de altă parte, nici să doarmă nu îi pare firesc. Murtomäki, după ce bău puţină apă şi se culcă din nou pe divanul pe care de puţină vreme îl părăsise, readoarme. Ragnar, cu privirea goală, stă întins în patul său. Resturi infime de beţie îi mai tulbură spiritul. După un timp adoarme şi el.

La parter, al treilea personaj nu ştie dacă doarme sau veghează. Cu ochii mereu închişi, Hiltu nu s-a clintit măcar de adineauri. Nu se gândeşte la nimic, dar instinctul ei aşteaptă, după această întrerupere, odată cu liniştea reinstalată, întoarcerea celui care tocmai a plecat. În adâncul conştiinţei sale ceva îi spune că totul s-a sfârşit din clipa în care inevitabilul s-a săvârşit. Dar mai trebuie dus până la capăt. „Nu trebuie, îşi zise, nici să mă mişc, nici să deschid ochii. Mi-a mai rămas de trăit cât va dura aceasta. Bineînţeles, pot aştepta. E noapte, doamna rector

nu se va reîntoarce acum, nu va merge nimeni să verifice pivniţa; nimeni nu va povesti că am băut vin, că sunt logodnica lui Ragnar. Aşa că totul e bine. Atât timp cât totul e liniştit. De ce nu a revenit încă? Iată-mă logodită; şi mă aflu aici să mă odihnesc, liniştită".

Hiltu trecuse ziua în aşteptare; şi trebuia acum să aştepte toată noaptea. Şi aşa cum aşteptarea ei diurnă făcuse să răsară o imagine, la fel aşteptarea nocturnă hrăni o imagine mai puternică încă. Să aştepţi, aceasta nu însemna să laşi timpul să se scurgă, ci faptul că ceva neînduplecat care exista nu se produsese. Nu îţi puteai imagina că ziua urmează acestei nopţi.

Afară, în natură, totuşi vine. Strălucirea lunii păleşte deşi noaptea e mai rară. Cu hainele şi părul în dezordine, micuţa servitoare stă culcată, cu privirea stinsă, pe patul din bucătărie. În această ţinută, ca o somnambulă, se ridică, iese din bucătărie şi urcă fără zgomot la etaj. Tâmplele îi bat, inima i se strânge, dar e acolo, înaintea uşii, numai urechi. Aude sunetul a două respiraţii; fără îndoială că cei doi tineri dorm. Ar fi voit să se lungească acolo, în faţa uşii, să închidă ochii şi să creadă că se întâmplase ceea ce a aşteptat până la epuizare.

Hiltu era din nou de tot singură. Şi aşa cum imaginea dispărută fusese mai puternică în timpul aşteptării nocturne, tot aşa singurătatea, acum că se crăpa de ziuă, devenea şi mai apăsătoare. Coborî treptele încet, fără să-i mai pese dacă făcea zgomot; mergea, se oprea, suspina – aşa cum au făcut sau vor face într-un moment sau altul al vieţii lor, surorile ei fără număr, oricât de robuste sau instruite.

Ştia bine ce s-ar fi întâmplat din această clipă a dimineţii, dacă oboseala ei n-ar fi fost atât de mare. Undeva, aproape, distinctă dar ca străină de povestea ei, se anunţa sosirea zilei. Acum nimic nu valora cât somnul.

Toţi trei dormeau. În timp ce apăreau zorile, forţele nenumărate ale somnului lucrau cu o ardoare confuză în profunzimile acestor trei suflete.

După un timp incomensurabil, când, urmându-şi

periplul, luna se ascunse şi apăru soarele, cei trei începură să se trezească. Cel dintâi fu Murtomäki – adormise de altfel primul. Deschise ochii, îşi ridică apoi capul; mii de lucruri îi reveniră în minte. Nu terminase încă treaba importantă care-l adusese în oraş. O lăsase deoparte anume, ca să se poată ocupa de ea cu mintea limpede, în dimineaţa aceasta.

Se ridică, deschise de tot ochii, constată că era ora şapte şi înţelese că ar fi fost fără rost să încerce să mai doarmă. Lumina reconfortantă a soarelui părea să îi indice direcţia oraşului, să îl incite să urmeze ruta încântătoare a Pyynikki-ului, departe de această cameră, spre orizonturi mai largi.

Auzindu-l bombănind şi mişcând, Ragnar se trezi la rândul său. Dintr-odată fu surprins şi el să regăsească acest cadru, deşi cunoscut. Era ca şi cum, neglijându-şi grosolan nu ştiu ce datorie faţă de obiectele care îl înconjurau, ar fi trebuit să dea acum socoteală. Murtomäki, care nu mai termina cu foitul, era ca semnul iritant al acestei neglijenţe. Îşi reaminti de întâlnirea de la cafenea din ziua precedentă.

— Pe unde mi-o fi cascheta? zise Murtomäki cu o voce răguşită.

Ragnar putu doar să mormăie un vag răspuns. Ochii îi erau încă grei de somn; urmări însă mişcările lui Murtomäki, până în clipa când acesta, cu un semn rapid din cap, ieşi din încăpere. îl auzi coborând scara; uşa se deschise şi se închise la loc; apoi fu linişte – o linişte la care Ragnar mai trase cu urechea. Realiză că era totuşi numai sâmbătă; trecuse doar o noapte, şi înaintea ei mai trecuse una. Acum nu se mai gândea la nimic, decât că se afla acolo, nemişcat, cu arterele bătând.

Când Ragnar se trezi, pendula arăta o oră stranie: era unu şi jumătate. Din nou trebui să realizeze că era doar sâmbătă… „Sandström stătea acolo, iar Kivivaara acolo”. Picioarele scaunelor aminteau parcă de picioarele lor. „Dar e unu şi jumătate şi Murtomäki a plecat de mult: când fuseseră deci aici?”. Niciodată Ragnar nu se trezise

astfel, întotdeauna fusese treaz la ivirea fiecăreia dintre zilele vieţii sale.

După câteva clipe, îi trecu neaşteptat prin minte că nu era exclus ca mama lui să se întoarcă în chiar seara aceea. Văzând sticla de vin începută, se grăbi să o ascundă în colţul cel mai îndepărtat al dulapului de haine. Rămase apoi contemplând lumina neobişnuit de liniştită şi blândă a după-amiazei, ca dus pe gânduri. Dar nu gândea deloc. Se mulţumea să analizeze incidentul – povestea cu Hiltu… începea să-i fie teamă de întorsăturile ei: „Va fi imediat ora două… noaptea trecută, la un moment dat, ea a rămas în bucătărie”. Goana neînfrânată continua încă! Şi maică-sa, mai înainte atât de îndepărtată, era poate în drum spre toate acestea.

Ragnar coborî în salon unde micul dejun îl aştepta de câteva ore. Dinspre bucătărie, nici cel mai mic zgomot; peste tot lumina misterioasă a după-amiezii, ca prelungirea neîntreruptă a ultimelor evenimente ale nopţii. I se părea că Hiltu se afla încă în bucătărie exact aşa cum o lăsase când Murtomäki bătuse la fereastră. Era ca şi cum nimic şi nimeni nu ar fi putut dormi normal, ca şi cum fiinţele şi lucrurile s-ar fi deplasat numai, aşa cum erau prin timp.

După ce mâncă Ragnar se urcă în camera sa şi se instală pe divan pentru a gusta confuzia plăcută care se instalase în el. Iritarea produsă de întoarcerea lui Murtomäki se destrămase; nu îşi mai amintea decât clipele de beţie în care fără cea mai mică ezitare şi fără să întâlnească rezistenţă dominase această copilă tremurând din toţi muşchii ei. „Acum trebuie să vină sus să aranjeze camera… Dar e ora două şi jumătate, iar la ora cinci soseşte trenul. N-am să mă duc la gară: mama a spus că se va întoarce sâmbătă *sau* duminică.

Insolita după-amiază devenea clipă de clipă mai familiară. Hiltu trebuia să se întrebe şi ea unde o fi rectoreasa la ora aceasta. Pe de altă parte şi-o imagina unindu-se cu fervoare la convingerea sa mereu mai mare că odată trecute orele decisive ale serii, va veni o noapte lungă şi preţioasă, fără Murtomäki, fără vizitii de trăsuri şi

fără toţi ceilalţi. Imaginaţia nu abordase încă amănuntele nopţii; aştepta; azvârlea într-o depărtare vagă umbra rectoresei, o fixa şi aştepta, ştiind foarte bine că ea nu se va apropia. Orele trecură. La ora indicată de pendulă, ar fi fost timp mai mult decât de ajuns să vină de la gară; dar el mai aşteptă încă o oră – exact o oră.

Bătuse ora şase şi nu venise nimeni. Era limpede: nimeni nu mai avea să sosească înainte de a doua zi, duminică seara.

Aveau asigurate încă douăzeci şi patru de ore. Un sentiment violent de libertate răscoli spiritul până mai adineauri confuz al tânărului. Era exaltant, în seara aceasta nou nouţă, pe care se temuse că o pierduse deja, să aştepte, cu imaginaţia eliberată de orice oprelişti, căderea amurgului şi clarul de lună. Nu se va mai duce în oraş şi nici nu va mai aduce pe tinerii aceia a căror amintire atât de repede ştearsă nu îi mai producea decât aversiune, îi displăcea mai ales modul în care Murtomäki i se adresase tinerei fete şi cum o tratase. „Aceeaşi clasă socială…”. Ragnar nu putea să nu simtă că exista în cuvintele acestea un grăunte searbăd de adevăr. Şi când prin minte îi rătăceau asemenea gânduri, începea să găsească şi faţă de Hiltu motive subtile de repulsie. Trebuia să caute grăbit adăpost în absenţa oricărui gând.

Când Murtomäki bătuse în geam, ce cuvinte şoptea, cu ochii închişi, la urechea tinerei fete? „Te voi lua de soţie”. Ragnar repetă cu blândeţe cuvintele, cu aceeaşi intonaţie pasionată ca în noaptea precedentă. Monstruozitatea lor îi gâdila încă întreaga fiinţă ca voluptatea cea mai arzătoare, ca un act de o cruzime delicioasă la care putuse să se dedea, îi părea că, prin aceste cuvinte, se strecurase în spiritul tinerei fete, că pusese stăpânire pe ea în mod definitiv.

„Ea e jos; eu sunt aici. Trebuie să las timpul să treacă şi să vină întunericul… Mâine, când se va întoarce Maman, se va întâmpla ceva, dar ea nu va vedea decât ce va avea în faţa ochilor – după care eu voi pleca de aici; şi va veni şi timpul când va pleca şi Hiltu de la noi (nu încerca niciun

regret) … Cea mai plicticoasă chestiune este cea a vinului, dar mai e până atunci. Iar sticla începută pot să o termin şi singur. Am o noapte întreagă înainte”.

Era aproape întuneric când se ridică şi îşi turnă un pahar. În aceeaşi clipă îşi aminti de vizitiul trăsurii din noaptea trecută şi începu să reflecteze. Nu dori să ducă până la capăt gândurile, dar nici nu încercă mai puţină bucurie când înţelese că fata se mai temea şi ea de urmările incidentului. Şi că ar fi dorit fără îndoială să îi ceară, în ziua aceasta chiar, pe şoptite, ce nu îndrăznise ieri seară: să nu spună doamnei rector nimic despre întâmplare. Întins pe divan Ragnar se gândea la toate acestea. Dar o altă problemă îl preocupa: unde să se întâlnească cu Hiltu în seara aceea? Hotărî că lucrurile se vor petrece sus, în propria lui cameră. Şi chiar ideea era atrăgătoare ca el, băiatul, să o ducă pe fată în camera sa. Ca pe un animal rar, pe care l-ai capturat.

„Dacă eu nu cobor, va trebui să urce ea. Voi rămâne aici, întins în întuneric. Şi va veni şi momentul când paşii ei se vor apropia de această uşă. Iar când se va arăta, va fi împinsă de dorinţă…”

Lucrurile nu se petrecură totuşi astfel. Jos, vechea Hiltu nu mai era. Exista, desigur, continua să respire, o fiinţă care îmbătrânea cu repeziciune, dar dacă cineva ar fi putut să o observe de aproape şi cu calm, ar fi remarcat că tânăra fată este pe cale să se desprindă de această lume. Începând cu primele luciri înceţoşate ale zorilor, ceva invizibil, în ea şi împrejurul său, nu încetă să crească întreaga zi, în timp ce ea slăbea din ce în ce. Gândurile ei încercau în fiecare clipă să se agaţe de ceva, dar se retrăgeau de fiecare dată, de parcă ar fi dat mereu de un ecorşeu sângerând. În adâncul fiinţei, instinctul ei, mult prea slăbit de oboseala-i extremă, tresălta la apropierea unei realităţi necunoscute. Un instinct ca al ei, în lipsa cuvintelor şi conceptelor, nu are cum *să vorbească* despre moarte. Vestirea acesteia s-ar putea asemui cu un parfum pe care sufletul îl recunoaşte.

Poate că în cele mai multe cazuri moartea care se

apropie pune o anume amprentă pe cei care i-a ales, chiar dacă aceasta poate fi distinsă mai ales la căpătâiul unui bolnav. Faţă de cei care se duc, comportamentul celor care rămân nu este adeseori acelaşi? Ştim bine că sfârşitul a început; continuăm însă cu îngrijirea şi medicamentele. Şi doar când lupta se intensifică, preferăm să ne îndepărtăm. La căpătâiul unui muribund se desfăşoară adesea o activitate pioasă.

Ragnar mai bău un pahar, apoi al treilea; în sfârşit, obosit să mai aştepte, coborî.

— Domnişoara nu vrea să facă ordine în camera Domnului astăzi? zise el schiţând un surâs.

Credea să se învârtă într-un madrigal. Astfel cuvintele se degradează în acelaşi timp cu spiritul.

Hiltu lăsă vesela şi spălătorul şi urcă fără un cuvânt la etaj. Ragnar se prefăcu că nu observă. O urmă încet, cu grijă, încercând chiar să fredoneze, în cameră se aşeză pe divan şi o privi dereticând. Ea începu prin a face patul, apoi începu să aranjeze masa de toaletă. Ieşi cu ceea ce era de dus, şi fără a-l privi pe Ragnar, coborî la parter. Deşi înţelesese foarte bine că ea se comporta exact cum trebuia să o facă, şi că urma să urce din nou cu apă proaspătă, ceva îl deranja. Se ridică, şi în timp ce ea lipsea încă, bău un pahar.

Fata reveni şi puse cana pe masa de toaletă, înainte de a pleca, mai întârzie o clipă aruncând o privire jur-împrejur. Dar Ragnar înţelese că nu din pricina lui. Era ceva nou, care îl irita.

— Mă scol şi eu într-o clipă. Dar vino să-mi spui măcar bună ziua. Şi să-mi povesteşti cum ai petrecut noaptea.

În acelaşi timp, Ragnar se deplasă pe divan, ca pentru a-i face şi ei loc. În zadar: fata plecă. O opri, o prinse de braţ şi îi zâmbi, unul din acele zâmbete care prin chiar natura lor nu pot inspira femeilor decât dezgust; afişate de bărbaţi în momente când numai de zâmbete şi glume ieftine nu ar trebui să le ardă.

Ragnar reuşi să o facă pe tânăra fată să se aşeze pe

divan, lângă el, dar simţi încă de la început că fiinţa de lângă el era cu totul alta. Rezistenţa pe care i-o opunea îşi schimbase natura: această rezistenţă nu îl îmbăta, ci făcea din el un străin. Tânăra fată căuta cu adevărat să scape, şi nu întârzie să reuşească. Singurul lucru care îl consola pe Ragnar era să ştie că aveau în faţa lor o noapte lungă, în care nimeni nu va veni să îi deranjeze.

Ragnar îi spuse tot ce îi trecu prin minte: „Eşti grăbită?" – „Trebuie să pleci deja?" – „Rămâi cu mine" – „Vrei puţin vin?" Cuvintele erau fără putere înainte chiar de a le fi rostit.

Nici cel mai mic răspuns. Zăvorâtă într-o tăcere ursuză, ea căuta numai să se ferească.

După plecarea fetei, Ragnar se regăsi aproape în aceeaşi stare de spirit ca puţin mai înainte. Rămase în camera sa, ascultând, întrebându-se ce se putea petrece în bucătărie. Privi ceasul, şi mai bău puţin vin. Una peste alta, se simţea bine. Oricum, *ea era în bucătărie*.

Şi din nou seara trece spre noapte – cea din urmă. Nici în aceasta nu se va dormi în vila defunctului rector.

Aşa cum în timpul serii îşi aşteptase mama, Ragnar aşteaptă acum momentul în care să coboare la parter, amânându-l oră cu oră, până ce noaptea va fi deplină şi fata poate se va fi culcat. Conţinutul sticlei scade cu rapiditate şi el se familiarizează cu efectul vinului. Fata nu va veni sus cu siguranţă; se va culca în propriul ei pat. Vinul circulă prin venele sale şi, urcându-i la cap, pare a da realitate vedeniilor confuze din creierul său.

Trecuse puţin de miezul nopţii când Ragnar se hotărî să coboare în bucătărie, ferm şi decis, cum e un bărbat, cel puţin noaptea, când se îndreaptă spre femeia sa. Dar în bucătărie nimic nu era cum prevăzuse. E adevărat, fata îl aştepta în mod evident: stătea aşezată, trează, şi cu lampa aprinsă. Ragnar începu prin a o stinge. Fata se ridică atunci, merse spre fereastra luminată de clarul de lună şi rămase acolo, nemişcată, cu faţa îndreptată spre afară. Când Ragnar se apropie pentru a o mângâia, ea lăsă să îi scape un hohot de plâns şi îl respinse, pe cel care o sâcâia,

cu un gest mânios.

— *„Hm… Va fan a de for djăvulstyg”*[6], bolborosi el fără să vrea în suedeză. Dar după încă vreo două încercări, şi deoarece fata părea să vrea să se refugieze în exterior, sfârşi prin a o lăsa în pace şi urcă în camera lui.

Nu era deosebit de supărat. îi părea că nu poate înţelege nimic din fata aceasta.

Ghemuită într-un colţ al patului din bucătărie Hiltu plânge încet. Lacrimile i-au secat de mult, dar hohotele i se prelungesc; disperarea pământească epuizează şi ultimele ei rezerve; până dimineaţă va goli de energia lor vitală nenumăratele fibre omeneşti ale acestui sistem nervos fragil. Mijlocul nopţii a trecut deja; în minte încercă sentimentul că acest plâns şi aceste hohote durează de foarte demult, că au început cu siguranţă în ziua în care Ville, micul ei frăţior mort, primise loviturile fatale de bâtă, şi că ele i-au însoţit toate vicisitudinile vieţii sale.

8*

Sigur, la ora aceasta, Hiltu ştie foarte bine că va muri. Ideea în sine nu o înspăimântă; cuvântul însuşi însă e îndoielnic că ea l-a formulat; dar ceea ce o îngrozeşte, este ceea ce e aici, în faţa ei, aproape, din ce în ce mai aproape. Nu trebuie deloc să se gândească pentru a şti că poartă în ea boala mamei sale moarte. Fie că îşi închide sau deschide ochii, ea revede întreaga-i agonie. Moarta pare să crească şi să se apropie de ea, arătându-i propria boală – această boală pe care nefericita Hiltu, îngrijind-o, a avut prea îndestul prilejul să o cunoască. Hiltu se răsuceşte, încearcă să nu fie atentă la ea, dar imaginea mamei îi scrutează din spate durerea până în străfundurile creierului şi Hiltu se străduieşte să îi repete că ea ştie prea bine, că vede prea bine despre ce e vorba. Mama sa îi dezgoleşte totuşi întreaga-i suferinţă… Imaginea mamei sale e mare, bătrână şi urâtă, iar privirea ei cumplită vrea să spună: „Bineînţeles, ai luat-o şi tu, boala mea, eşti doar urmaşa mea, vii din acelaşi loc cu ea… Măcar eu am făcut-o când eram bătrână, dar tu, atât de tânără şi sângerezi

6 „Hm ... Ce drac' o fi vrând" (n.t.).

deja… Vino cu mine, la ce ţi-ar folosi să o lungeşti doborâtă la pat ca mine?”

Hiltu se scoală şi priveşte afară, unde lumina zilei ia locul clarului de lună. Când priveşte înaintea sa, spectrul mamei sale dă înapoi, dar ea ştie încă de la căderea serii ia ce să se aştepte de la ce i se întâmplase: sângele ei curge, poate fetid, cu toate că ea nu observase. Ameţelile i-au încetat; era ca şi cum o durere, bună şi fericită, ar fi încetat când aceasta a început; aceasta – care nu duce decât spre o prăpastie întunecoasă spre care s-a şi aruncat, s-a azvârlit cu o viteză înspăimântătoare. Această viteză e accelerată şi mai mult de venirea rectoresei, a cărei absenţă nu făcuse decât să înnoiască strivitoarea ei energie; şi Kalle; şi vinul; toate lucrurile de neînţeles care avuseseră loc aici; şi Ragnar – Ragnar care nu mai există, care nu mai e decât fiinţa înspăimântătoare care, în noaptea asta chiar, venise să o hărţuiască de două ori pe aceea a cărei rană ruşinoasă şi ascunsă se agrava din ce în ce mai mult. Toate aceste nenumărate fapte se adună febril formând un zid abrupt, un munte care cade, care o va izbi şi azvârli într-un gol aidoma beznei. Povara este prea grea pentru ea. Pipăind, îşi caută cartea de rugăciuni. În slaba zare a dimineţii, nimereşte un psalm în care e vorba de ploaie şi de recoltă; deschide la ultimele pagini şi găseşte rugăciunea femeii însărcinate, citeşte câteva versete, dar închide cartea. Căci nu numai că îşi aminteşte, dar *simte* ce se petrece în propriul corp. Hiltu nu a găsit – Hiltu nu putea să găsească acolo fraza de care avea nevoie: „Pui de om, copilă delicată şi în curând nubilă, nu-ţi fie teamă! Tu nu ai făcut nimic rău şi niciun rău nu ţi s-a întâmplat. Ce crezi tu că e boala care ţi-a doborât mama, e un lucru firesc, ameţelile tale fiindu-i semnele prevestitoare şi inofensive. Aceasta înseamnă doar că ai început să fii destul de coaptă pentru a aduce pe lume copii, cărora soarta le-a rezervat poate fericirea pe care părinţii tăi, tu însuţi şi mulţi alţii nu aţi avut dreptul să o gustaţi. Ridică-te şi urmează această oale”.

Dar aşa cum lui Hiltu din Toivola, rătăcită departe de

casă în bucătăria unei vile, îi era imposibil să găsească această frază în cartea de rugăciuni, tot aşa îi era imposibil, fiinţei condamnate care era, să poată, azvârlită cu o asemenea viteză, să întoarcă soarta ale cărei semne premergătoare le întâlnise cu mult înaintea primelor ameţeli.

Gândurile îi lunecau în gol. Din toate părţile drumurile îi erau retezate şi chiar aerul pe care îl respira nu făcea decât să o sufoce mai mult. Timpul care trecea îi era un fenomen străin şi ostil; făcea din noapte dimineaţă; fără să ţină seama de epuizarea ei, o ameninţa cu o zi înspăimântătoare la capătul căreia nu va mai fi o noapte care să îi ofere adăpost. Ziua care se arăta o va ucide – fără ca totuşi să îi ia viaţa… Drumul care ducea de la vilă la coama colinei se lumina tot mai mult. Hiltu înţelegea că ceea ce făcea nu folosea la nimic, clar se ridică totuşi, îşi privi patul, se strădui să îl aranjeze şi se strecură afară. Acesta era drumul pe care, îşi spunea, va trebui să fugă de aici, să se arunce orbeşte în această entitate enormă – ale cărei zgomote şi murmure le ascultase întreaga zi în care o aduseseră aici – dar care în conştiinţa sa nu coincidea deloc cu lumea. Da, drumul acesta îl putea urma, el nu se termina şi spre el nimic nu o împiedica, Nicio fiinţă vie; niciun zgomot. Dar unde o va duce? Dacă măcar, după cotitură, ar mai vedea odată casa şi ograda din Toivola!… Dar apoi? Oricum, drumul nu se va sfârşi niciodată în tărâmul vizibil al lumii.

Nu! mai bine să se întoarcă în bucătărie, acest spaţiu închis şi delimitat. îi mai rămăsese un colţ de noapte, iar tot ce se afla îndărătul zidurilor bucătăriei era oricum bine cunoscut. Aspectul nu era nici el atât de insuportabil… Era suficient să se strecoare fără zgomot – şi să se refugieze repede într-un colţ al patului.

Abia regăsi atmosfera izolată a bucătăriei, că auzi mişcându-se deasupra. Fiecare izbitură îi părea o ameninţare plină de răutate; nu percepea decât zgomotele, zgomotele în sine – cele ale unui actor nou şi ostil care venea să o caute în acest ultim colţ de tăcere. Din cameră

trecură de-a lungul coridorului, începură să coboare. Disperarea rătăcitei atinse culmea. Toate atingerile fizice, vechi sau noi, toate lucrurile oprite care se întâmplaseră, durerea, da, durerea aceasta care venea de vinde? De la Domnul Dumnezeu, de la el! Din nou Hiltu se repezi afară, se opri pe scară, parcă ar fi căutat o ieşire, apoi începu să îi urce panta, deşi înţelese, din ceea ce simţea, că nu putea veni niciun ajutor de acolo. Întâlni o uşiţă cu un zăvor în interior. îl închise şi gâfâind se căţără pe nişte trepte abrupte care duceau la o platformă, luminată printr-o lucarnă de lumina limpede a dimineţii. Sentimentul ei spunea că nimeni nu o văzuse. Membrele ei prea încordate căzură într-o mare şi dulce epuizare. Un hohot violent de plâns nu reuşi să îi aducă nici mângâierea unei ultime lacrimi… Ochii i se închiseră, durerea îngheţă pe buzele ei întredeschise, ca într-un surâs. Deşi acolo unde se afla nu se putea desigur bucura multă vreme de ea, nenorocita îşi găsise în sfârşit odihna. Se odihni o clipă… doar o clipă… foarte scurtă… respiră adânc… odată… încă odată…

Odihna venise totuşi. Lăsaţi să treacă răul şi durerile… „Lăsaţi-le să treacă!” Aşa spusese la sfârşit şi Riina, maică-sa, a cărei imagine era acum numai blândeţe. Să laşi totul să curgă, când e ceasul marii odihne, al acelei mari odihne a cărei căutare fusese întreaga-i viaţă cu toate întâmplările sale: plânsul din serile de vară; zilele întunecate de iarnă în care mama nu putea să dea decât apă copilului care cerea lapte; prima împărtăşanie, cu frumoasele ei lupte însorite; nopţile de vară în care, în timp ce o credeau adormită, asculta gemetele lui Ville, iar apoi ale mamei sale; şi la sfârşit, într-o zi de toamnă, despărţirea pentru totdeauna de fraţii ei mai mici. I se păreau că avuseseră loc doar ieri, toate cele petrecute înainte de a-i părăsi pe ai săi. Din ziua aceea nu se mai odihnise niciodată, poate cel mult acum. Aici, în lumina lucarnei, cocoţată într-un jilţ din cămăruţa aceasta în care nimeni şi nimic nu va veni să o deranjeze, se odihnea cu adevărat. E plăcut să te aşezi şi să adormi pe jumătate, înainte de a trece în lăcaşul de întuneric, ştiind că s-a

sfârşit cu toate îndatoririle, şi că nu mai ai grija zilei de mâine. Angrenajul pornit, fiinţa epuizată nu se mai gândeşte la nimic altceva decât la odihnă…

Din acest somn trebuie să te smulgi însă, oricât de plăcut ar fi, şi să te îndrepţi spre lăcaşul veşnic. Chiar dacă prin aceasta întrerupi cea mai plăcută parte a marii odihne care începe. Hiltu înţelege că ea nu va sta aici şi că nu se va reîntoarce nici în vilă, dar nu se îndoia că va continua să se odihnească. Ea coborî din nou treptele, mult mai încet decât la urcase, închise uşa fără să mai tragă zăvorul şi coborî spre bucătărie străduindu-se conştient să nu lase să i se distrugă starea de repaus în care se afla. Ajunsă în faţa uşii nu ştia încă foarte clar ce urma să facă. Printre copaci se vedea suprafaţa lacului, ciupită de miile de vălurele urmărindu-se în lumina clară a dimineţii. Privind-o astfel, o întindere delimitată, i se părea că repausul continua chiar dacă stătea în picioare. Nu avea totul de câştigat mergând cu adevărat acolo? Ca unul care, pe jumătate adormit, trebuie să-şi desfacă patul şi să îşi părăsească veşmintele.

Păşind destul de repede, cu privirea ştearsă şi pierdută, ea coborî cărarea spre mal, merse până la capătul debarcaderului şi cu un umăr înainte, se aruncă în patul ademenitor de ape.

Era duminică dimineaţa, devreme; era mai degrabă cald. Luna palidă şi soarele strălucitor asistară la lupta scurtă pe care ce mai rămăsese din oarba energie” vitală o stârni în nenumăratele celule ale acestui corp; ele, celulele, ar fi vrut să nu pună capăt încă seriei de evenimente care, cu şaptesprezece ani mai înainte, începuse în celula lor mamă. Curând totul se linişti şi la capătul debarcaderului foşnetul valurilor, o clipă tulburat, putu, ca mai înainte, să îşi continue jocul.

Zgomotele, care în momentul hotărâtor o speriaseră atât de tare pe Hiltu, fuseseră paşii lui Ragnar care, chinuindu-se în pat, cobora pentru a treia oară în noaptea aceea. În acel moment avea deja spiritul foarte indiferent, şi doar o încăpăţânare involuntară îl mai ţinea treaz; îşi

spunea numai că trebuia să ajungă, totuşi, la un rezultat mai bun înainte de venirea zilei. Să rămână în pat era plictisitor, prea plictisitor, în pofida marilor evenimente care se produseseră. Instinctul său pe jumătate înecat de somn îi spusese, apoi încetase să îi mai spună, că problemele sale nu se vor rezolva astfel; că trebuia desigur să găsească o gură de aer, dar în cu totul altă parte. Într-o iubire tânără şi lipsită de norme, există căldură şi stabilitate, dar dacă stabilitatea nu poate fi păstrată, căldura se transformă în contrarul ei şi începe chinul.

Astfel hotărăşte să mai coboare o dată. Trebuie să facă să dispară această sticlă goală, ca să excludă riscul ca ea să rămână aici printr-o întâmplare ghinionistă. Când se puse în mişcare, auzi jos nişte zgomote. Poate… poate şi jos se mai spera ceva.

Coborî şi privi prin uşa bucătăriei. Nimeni! ea ieşise deci. Ieşi la rândul său şi înaintând pe cărare îi trecu prin minte posibilitatea puţin probabilă totuşi ca tânăra fată, stând pe undeva, să-l încurajeze cu vreun gest. Merse până la marginea proprietăţii şi aruncă sticla pe deasupra gardului. Reveni apoi fără să vadă sau să audă ceva, intră în casă şi privi iarăşi în bucătărie: din nou nimeni, doar patul părăsit care-i trezi acum un sentiment de blândeţe greţoasă. Cât era de neplăcut să fie obligat să o aştepte pe rectoreasă în compania acestei fiinţe chinuite căreia îi şoptise: „Te voi lua de soţie!…”

Când urcă în camera sa, Ragnar era mai iritat decât atunci când, cu puţin mai înainte, coborâse. Pentru că tocmai atunci când se gândea la reîntoarcerea mamei sale se simţea deranjat de existenţa lui Hiltu. Nu avea nicio garanţie asupra modului în care ea se va comporta faţă de maică-sa. Lucrurile erau atât de vizibile… Dacă măcar ar găsi prilejul să se explice cu ea!

Ragnar dorea şi el un deznodământ, oricare ar fi fost. Şi bineînţeles, acest deznodământ sosi şi pentru el.

Abia aţipit după întoarcerea din ultima ieşire, zgomote neobişnuite îi ajunseră la ureche. Ele se lungiră, se prelungiră şi într-un sfârşit se apropiară.

Ragnar, cuprins de o spaimă fără sens, îşi aruncă în grabă haina pe ei. Ce era? Bine că măcar făcuse să dispară sticla.

Dintr-o singură mişcare deschise uşa fără ca totuşi să iasă din cameră. Pe coridor se afla un bărbat cu mustaţă şi pălărie melon, cu un aer speriat, urmat de o femeie mai degrabă tânără cu priviri de dihor obraznic… Era clar că nu dormiseră toată noaptea. Undeva jos, se mai auzeau nişte persoane care şuşoteau.

Ragnar înţelese că pentru el nu era niciun pericol, dar că se întâmplase ceva. Nu era foc: totul era calm şi oamenii aceştia nu se grăbeau. Nu putea fi vorba nici de mama sa: oamenii care i-ar fi adus veşti de la ea nu ar fi arătat astfel. Dar cum intraseră aceşti indivizi? Hiltu…

Toate acestea avuseseră timp să-i treacă lui Ragnar prin minte când bărbatul cu melon începu să vorbească mâncând de emoţie cuvintele.

— „Scuzaţi-ne că am intrat aşa, dar treceam cu barca şi am văzut o femeie care a sărit în lac, la capătul debarcaderului dumneavoastră. Bineînţeles, ne-am grăbit să ajungem acolo, dar a avut timp să se scufunde. Am aşteptat, am încercat să vedem dacă nu o putem pescui, iar apoi am venit să cercetăm pe mal şi am văzut că uşa bucătăriei de aici era deschisă şi ne-am întrebat dacă nu-i cineva pe aici”.

Coborâră scările împreună. Omul devenea din ce în ce mai volubil. Fuseseră în satul din Hyhy unde vărul însoţitorului său avea o casă… Tocmai când treceau au văzut această femeie care fugea…

Ragnar inspectă împreună cu ei bucătăria. Patul era făcut de zi, dar se vedea că cineva stătuse în el. Urmele acestea îl contrariară. Pe o măsuţă, o carte de rugăciuni purtând semnele unei folosinţe îndelungate (Ragnar o vedea pentru prima oară) … Cu autoritatea stăpânului casei, în pofida vocii puţin tremurate, Ragnar trebui să le explice situaţia: mama sa era plecată într-o călătorie, iar fata era puţin ciudată şi cu sănătatea şubredă. Ca şi cum aceasta mai putea servi la ceva, coborâră pe malul lacului.

Bărbatul cu melon, care era evident cel mai isteţ din bandă, înţelese în sfârşit că trebuiau anunţaţi jandarmii.

— Am observat că aveţi telefon… Sunteţi pe reţeaua urbană sau faceţi parte din Pirkkala? Am putea cumva vorbi de la el?

S-au reîntors în casă, Ragnar bâigui câteva cuvinte, apoi dădu telefonul bărbatului cu melon şi lucrurile se lămuriră rapid.

— Comisarul ne-a cerut să rămânem aici până la sosirea jandarmilor.

Vizita acestui grup ciudat la vila defunctului rector, duminică, la cinci dimineaţa, fu, aşadar, ultimul episod al acestei drame în trei zile.

Ragnar, timp de o jumătate de oră, trebui să joace rolul stăpânului casei pentru aceşti domni şi doamne – care doamne nu spuseseră încă niciun cuvânt. Pe jumătate adormite şi obosite cum erau, aveau aerul sclifosit de borfuliţe pe care le capătă atât de uşor ţărăncuţele îngâmfate când ajung în oraş şi se împrietenesc cu băieţi. Cineva se poate azvârli într-um lac, poate avea loc un cutremur de pământ, în orice împrejurare D-ra Lyydi Nieminen cu pălărie, jachetă şi escarpini de şevro, nu va scăpa prilejul să plaseze vreo întorsătură ineptă de frază, auzită în cine ştie ce „plimbare nostimă”.

Ragnar Palmerus, trebuie să o spunem, se iniţia rapid în diversele aspecte ale vieţii, şi aceasta fără să îl dirijeze mâna cu care era obişnuit. îl încerca un tremurat pe care se străduia să îl ascundă cât putea mai bine vizitatorilor necunoscuţi. Dârdâia ca şi cum i-ar fi fost frig; şi lui însuşi nu ar fi ştiut să îşi lămurească ce îl făcea să tremure. Indiferenţa-i de puţin mai înainte îi dispăruse complet.

Jandarmii sosiră cu uneltele lor; pescuiră corpul imediat. Ragnar, ca şi ceilalţi, îl privi. Ochii mari îi erau puţin întredeschişi; iar curba albăstrie a buzei superioare lăsa să i se vadă vârful dinţilor. Moartă, firava Hiltu purta aceeaşi rochie de serj, aceleaşi încălţări de piele dată cu unsoare, ca în ziua în care, însoţită de tatăl ei îngândurât, părăsise coliba şi pădurea natală, în timp ce surioara şi

frăţiorul ei, ca să o vadă cât mai mult timp pornind către vilă, îşi striveau nasurile de geam.

Astfel îmbrăcat, tânărul corp era acum pradă privirilor acestor străini.

Căci străini erau cu toţii – şi Ragnar, „tânărul domn" al acestei vile nu mai puţin decât ceilalţi. O lipsă de sensibilitate particulară – crudă, inconştientă, de care numai Ragnarii sunt în stare – pusese, sau mai degrabă revenise să pună stăpânire pe el. După un scurt interogatoriu în care se clarificase tot ce se putea, jandarmii plecară în oraş cu barca vizitatorilor, ca să poată duce cu ei şi trupul înecatei. Mica bandă se întoarse pe jos, cu toate glumele acestor dame care se plângeau că „le doare degetul mare". Rămas singur Ragnar se grăbi să se gândească din nou – cu seriozitate de data aceasta – la întoarcerea mamei sale şi la toate consecinţele ei. Se gândea la ce se întâmplase. Jandarmii vorbiseră de autopsie. Ragnar fu foarte bucuros când realiză că tinerei fete nu i se întâmplase nimic ce ar fi putut afpare la examinare. Ceea ce era mai grav era problema vinului. Dacă nu ar fi fost aceasta, ar fi dorit el însuşi întoarcerea imediată a mamei sale. Dacă va mai rămâne absentă până a doua zi, ar putea aranja lucrurile cumpărând alte sticle pentru a le înlocui pe cele băute; dar era posibil să le rezolve chiar în cursul zilei de azi, dacă ar fi găsit unele la fel la vreun restaurant. Ar putea face eventual apel la ajutorul lui Murtomäki.

După care – şi Ragnar nu se gândea la aceasta cu claritate, cum ar fi făcut o fiinţă deprinsă cu exerciţiul gândirii, el o simţea mai degrabă din instinct – după care episodul nebun se va fi încheiat, episodul al cărui început urca în nu mai puţin nebuneştile sale visuri de iubire cu servitoarea. Şansa îl favoriza: singurul martor al rătăcirii lui dispăruse; din clipa în care vor fi fost luate şi cele câteva veşminte atârnate încă în cuierul din bucătărie, întreaga vilă ar fi, ca să spunem aşa, repusă în ordine. Toate infantilismele sale ar rămânea ascunse pentru veşnicie, iar speranţa i-ar deschide în faţă căi noi,

exaltante, mai potrivite cu natura. Din acest important punct de vedere, se părea că în realitate această serie nesemnificativă de evenimente va fi de o însemnătate considerabilă pentru evoluţia acestui tânăr bărbat, în toate privinţele atât de distins. Şi chiar dacă rectoreasa ar fi ajuns să ştie totul, oricât de puţin ar fi înţeles ea din toate acestea, o bucurie sublimă ar fi umplut bătrâna ei inimă de patriciană.

Faptul se petrecu în toamna lui 1906, un an după Marea Grevă. Evoluţia lui Ragnar, „tânărul domn” urmă apoi cursul întâmplărilor poporului său, pentru ca, odată aceasta reintrată în matcă, să contribuie după puterile lui la viaţa acestuia.

Acum, cu conştiinţa agreabil goală şi transparentă, el contempla dimineaţa aceasta de toamnă cum nu o mai făcuse vreodată în viaţă. Puţin câte puţin tremurul involuntar care îl încercase mai adineaori se potoli – în timp ce se ivea ziua.

Coperta de OCTAVIAN DIBROV